Матінка Кураж та її діти

Хроніка з часів Тридцятилітньої війни

ДІЙОВІ ОСОБИ:

Матінка Кураж.

Катрін, її німа дочка.

Ейліф, старший син.

Швейцеркас, менший син.

Вербувальник.

Фельдфебель.

Кухар.

Командувач.

Військовий священик.

Інтендант.

Іветта

Потьє.

Чоловік з пов´язкою. Інший фельдфебель.

Старий полковник. Писар.

Молодий солдат. Літній солдат. Селянин. Селянка. Юнак.

Стара жінка.

Інший селянин.

Інша селянка.

Хлопець.

Прапорщик.

Солдати.

Голос.

Весна 1624 року. Командувач Уксеншерва вербує в Даларне військо для походу на Польщу. У маркітантки Анни Фірлінг, відомої під прізвиськом матінки Кураж, забирають сина.

На шляху поблизу міста, мерзнучи, стоять фельдфебель і вербувальник.

Вербувальник. Хіба тут набереш загін? Фельдфебелю, мені вже часом спадає на думку повіситись. До дванадцятого я маю підготувати для командувача чотири ескадрони, а тут людиська такі кляті, що я вже не сплю ночами. Одного лобуря я, нарешті, піймав, подивився крізь пальці на те, що в нього курячі груди, удав, ніби не помічаю у нього розширених жил, добряче його напоїв, він уже підписався, я плачу за

горілку, а він іде надвір. Щось, думаю, непевне — і пішов слідом за ним. Де там! Зник, як блоха в сіні. Тутешні люди не знають ні слова честі, ні почуття обов´язку, ні вірності. Тут я втратив довіру до людства, фельдфебелю.

Фельдфебель. Зразу видно, що в цих краях давненько не було війни. Звідки ж тут узятися моральності, питаю? Мир— це безладдя. Тільки війна творить лад. Мирного, часу людство переводиться нінащо. І люди, і худоба розбещуються вкрай. Кожне жере, що хоче, білу паляницю з сиром, а поверх сиру ще й скибку сала. Ніхто не знає, скільки в цьому місті молодих хлопців і добрих коней, їх ніколи ніхто не рахував. Я побував у краях, де війни не було, мабуть, років сімдесят, тож там люди взагалі не мають прізвищ, не знають одне одного. Лиш там, де точиться війна, є такі як слід списки і реєстрація, і чоботи паками, і зерно лантухами, там кожну людину і кожну худобину візьмуть на облік і відберуть. Бо ж відома річ, що без порядку нема війни!

Вербувальник. Щира правда!

Фельдфебель. Всяке добре діло починати тяжко, отак і війну. Зате вже коли розбуяє, не стримаєш. Тоді люди починають боятися миру, як гравці кінця гри. Бо ж доведеться підрахувати, скільки вони програли. Але спочатку люди бояться війни. Це ж бо для них новина.

Вербувальник. Диви-но, якийсь фургон їде. Дві жінки і двоє хлопців. Затримай стару, фельдфебелю. Коли й цього разу нічого не вийде, я більше не згоден мерзнути під цим холодним вітром, кажу тобі навпростець.

Чути звуки губної гармонійки. Двоє парубійків тягнуть фургон. На ньому сидить матінка К у р а ж та її німа дочка К а т р і н.

Матінка Кураж. Доброго ранку, пане фельдфебель!

Фельдфебель (заступаючи дорогу). Доброго ранку, людоньки! Хто ви такі?

Мат інка Кураж. Крамарі (Співає).

Гей, командири, у поході Мерщій спиніть людей своїх: Везу обідраній піхоті Багато пар чобіт міцних. Солдатам легше крокувати, І годувать вошву в путі, І помирать під гул гармати В новому, доброму взутті. Гей, християни! Тане сніг! Мерці вкушають супокій. А кожен, хто ще не поліг, Встає, щоб вирушити в бій. Вам треба знати, що солдати На смерть не

підуть без ковбас. Кураж їх ладна частувати — Вина у мене є запас. Гарматний грім замість сніданку Солдатам шкодить з давніх пір. А поїдять і вип´ють зранку — Ведіть людей хоча б у вир. Гей, християни! Тане сніг! Мерці вкутають супокій. А кожен, хто ще не поліг, Встає, щоб вирушити в бій.

Фельдфебель. Стривайте, обозники, з якої ви частини?

Старший син. З Другого Фінляндського полку.

Фельдфебель. Де ваші папери?

Матінка Кураж. Папери?

Менший син. Та це ж матінка Кураж!

Фельдфебель. Зроду про таку не чув. А чому її звуть Кураж?

Матінка Кураж. Кураж мене звуть, фельдфебелю, тому, що, боячись розору, я під гарматним вогнем виїхала з Риги з півсотнею хлібин у фургоні. Хліб уже почав цвісти, я мусила поспішати, у мене іншої ради не було.

Фельдфебель. Ну, годі жартувати! Де папери?

Матінка Кураж (виймаючи з олов´яної коробки пачку паперів і злазячи з фургона). Ось, фельдфебелю, всі мої папери. Це цілий служебник, я дістала його в Альтегінзі, він іде у мене на загортання огірків, а ось карта Моравії, бозна, чи мені коли доведеться там побувати, якщо ні, то на біса вона мені, а ось тут свідчиться печаткою, що моя коняка не хвора ні на сап, ні на ящур, на жаль, вона в мене здохла, а коштувала п´ятнадцять гульденів — не мені, хвалити бога. Чи цього паперу не досить?

Фельдфебель. Ти що, хочеш заморочити мені голову? Я відучу тебе від такого зухвальства. Ти ж знаєш, що повинна мати ліцензію.

Матінка Кураж. Говоріть зі мною пристойно і не базікайте при моїх малолітніх дітях, ніби я хочу закрутити вам голову. Не годиться так, я вас і знати не знаю. Обличчя порядної жінки — ось моя ліцензія у Другому полку, і якщо ви не вмієте читати такі ліцензії, то це не моя провина. А печатки на себе ставити я не дозволю.

Вербувальник. Фельдфебелю, з цієї баби так і пре непокірливий дух. У нашому таборі має бути дисципліна.

Матінка Кураж. А я думала — має бути ковбаса.

Фельдфебель. Як звати?

Матінка Кураж. Анна Фірлінг.
Ф е л ь д ф е б е л ь. То ви всі Фірлінги?
Матінка Кураж. Чого це? Фірлінг — це моє прізвище. А в них не такі.
Фельдфебель. А я думав — усі вони твої діти.
Матінка Кураж. Авжеж, та чому вони всі повинні мати одне прізвище? (Показуючи на старшого сина). Цей, наприклад, Ейліф Нойоцький. Чому? Його батько завжди твердив, що він Койоцький чи то Мойоцький. Хлопчик ще добре його пам´ятає, а втім, пам´ятає він уже іншого, отого француза з цапиною борідкою. А взагалі він кмітливий, весь у таточка; той, було, так спритно стягне штани з селянина, що бідолаха нічого й не помітить. Кожне з нас має своє прізвище.
Фельдфебель. Що, кожне має інше прізвище?
Матінка Кураж. А буцімто ви такого ніколи не чули?
Фельдфебель. То цей, либонь, китаєць? (Показує на меншого сина).
Матінка Кураж. А от і не вгадав. Швейцарець.
Фельдфебель. Після француза?
Матінка Кураж. Після якого француза?Я не знаю ніякого француза. Не плутайте, бо ми простоїмо тут до вечора. Він швейцарець, а прізвище його Фейош, але це прізвище зовсім не тичеться його батька. У того було інше прізвище і він був будівничий фортець, та, на жаль, спився. Менший син радісно киває головою, німій Катрін так само весело.
Фельдфебель. Чому ж тоді він зветься Фейош?
Матінка Кураж. Не хочу вас образити, але клею у вас в голові не дуже багато. Коли він народився, я жила з одним угорцем, на прізвище Фейош. А угорцеві було байдуже, що я дала синові його прізвище, він хворів на нирки, хоч горілки й не нюхав, і був дуже порядний чоловік. Хлопчик удався в нього.
Фельдфебель. Таж він не був йому батьком!
Матінка Кураж. І все ж таки хлопець удався в нього. Я називаю його Швейцеркасом, Швейцарським Сиром. Чому? Бо він добре тягне фургон. (Показуючи на дочку). А її звати Катрін Гаупт, вона наполовину німкеня.
Фельдфебель. Гарненькасімеєчка, нічого не скажеш.
Матінка Кураж. Авжеж, весь світ я обійшла з цим фургоном.
Фельдфебель. Все це ми запишемо. (Записує). Ти ж із Баварії, з Бамберга, як тебе сюди занесло?

Матінка Кураж. А що, мені було чекати, поки війна до Бамберга прийде?
Вербувальник. Вам би годилося зватись Лошаком і Віслюком, бо ж ви тягнете фургон. Мабуть, ви ніколи не вилазите з цього запрягу?
Е й л і ф. Матусю, можна, я дам йому по пиці? Мені дуже кортить.
Матінка Кураж. Стій, не руш з місця. А тепер, панове офіцери, чи вам не потрібні добрі пістолети або пряжки? Ваша, пане фельдфебель, вже зовсім стерлась.
Фельдфебель. Мені потрібне дещо інше. Я бачу, твої хлопці виросли кремезні, як ті дуби, груди як барило, плечі широкі. Цікаво, чому вони ухиляються від військової служби?
Матінка Кураж (швидко). Нічого не вдієш, фельдфебелю. Сини мої не годяться для воєнного ремесла.
Вербувальник. А чому це? Воно ж дає і гроші, і славу. Торгувати чобітьми — діло жіноче. (До Ейліфа). Вийди наперед, дай глянути, чи є в тебе м ´язи, чи ти кволий, як курка.
Матінка Кураж. Він кволий, як курка. Досить суворо глянути на нього, і він зразу падає.
Вербувальник. А, падаючи, вбиває теля, коли яке трапиться поряд. (Хоче відвести Ейліфа вбік).
Матінка Кураж. Та дайте йому спокій! Він не про вашу честь.
Вербувальник. Він тяжко образив мене, назвавши моє обличчя пикою. Ми з ним зараз відійдемо трохи й поговоримо віч-на-віч, по-чоловічому.
Е й л і ф . Не бійся, мамо. Я йому всиплю.
Матінка Кураж. Не руш, гультяю! Знаю тебе, ти б цілий день бився. У нього за халявою ніж, він вас штрикне.
Вербувальник. Я вирву в нього ножа, як молочного зуба. Ходімо, хлопчику!
Матінка Кураж. Пане фельдфебель, я поскаржусь полковникові. Він запроторить вас за ґрати. Лейтенант — наречений моєї дочки.
Фельдфебель. Не чіпай його, братику. (До матінки Кураж). А чим тобі не до вподоби військова служба? Хіба його батько не був солдатом? Хіба не поліг він у чесному бою? Ти ж сама це сказала.
Матінка Кураж. Мій син ще зовсім дитина. Ви хочете повести його на заріз, знаю я вас. Бо одержите за нього п´ять гульденів.
Вербувальник. Насамперед він дістане гарного капелюха і пару чобіт з

закотами, чи не так?
Е й л і ф. Не від тебе.
Матінка Кураж. Ходімо зі мною рибу вудити, сказав рибалка черв´якові. (До Швейцеркаса). Біжи й кричи, що вони хочуть украсти твого брата. (Витягає ножа). Спробуйте-но, тільки торкніться його! Я вас удушу, падлюки! Я вам покажу, як гнати його на війну! Ми чесно торгуємо білизною і шинкою, ми люди мирні.
Фельдфебель. Видно по твоєму ножаці, які ви мирні люди. І взагалі, посоромся. Дай-но сюди ножа, шльондро! Ти ж сама сказала, що живеш з війни, та й з чого б ти жила, якби не було війни? А хіба війна буває без солдатів?
Матінка Кураж. То хай чужі сини ідуть у солдати, а не мої.
Фельдфебель. Ага, нехай, значить, війна самий качанчик виїсть, а грушку тобі зоставить! Ти хочеш вигодувати на війні свій виводок, а данину війні хай платять інші. Нехай, мовляв, війна сама піклується про себе? Називаєшся Кураж, а боїшся війни, своєї годувальниці? А сини твої не бояться, я певен.
Е й л і ф. Я війни не боюсь.
Фельдфебель. А чого її боятись? Гляньте на мене: хіба солдатське життя пішло мені на шкоду? А я з сімнадцяти років у війську.
Матінка Кураж. Тобі й тепер ще не сімдесят.
Фельдфебель. Можу почекати.
Матінка Кураж. Чи, бува, не в могилі?
Фельдфебель. Ти кажеш, що я помру, аби мені дошкулити?
Матінка Кураж. А що, коли це правда? А що, коли я бачу на тобі знак смерті? А що, як ти виглядаєш, наче мертв´як у відпустці?
Швейцеркас. Вона бачить те, що приховане, всі кажуть. 1 вміє провіщати майбутнє.
Вербувальник. Ану, провісти-но панові фельдфебелю його майбутнє, розваж його трохи.
Фельдфебель. Ет, пусте це все.
Матінка Кураж. Дай-но свій шолом.
Фельдфебель (дає їй шолом). Це ворожіння і понюху табака не варте. Я лиш хочу трошки посміятись.
Матінка Кураж (виймає аркушик пергаменту і рве на клапті). Ейліфе,

Швейцеркасе і Катрін, хай і нас так само роздере на шматки, якщо ми занадто встрянемо у війну. (До фельдфебеля). Та хай, для вас я зроблю ласку, поворожу безплатно. Намалюю на цьому клаптику чорного хреста. Це означає смерть.
Швейцеркас. А решта клаптиків — чисті, бачиш?
Матінка Кураж. Тепер я їх згорну і перемішаю. Так само, як усі ми перемішані ще в материнському лоні. А тепер тягни і довідаєшся про свою долю.
Фельдфебель вагається.
Вербувальник (до Ейліфа). Я беру не кожного. Всі знають, який я перебірливий. Але ти хлопець завзятий і мені подобаєшся.
Фельдфебель (порившись у шоломі). Та це нісенітниця! Мана, і квит!
Швейцеркас. Фельдфебель витяг чорного хреста. Йому вже рясту не топтати.
Вербувальник. Та не бійся, ще не для кожного кулю відлито.
Фельдфебель (хрипко). Ти мене пошила в дурні.
Матінка Кураж. Ти сам пошив себе в дурні того дня, коли пішов у солдати. А тепер, діти, їдьмо далі, війна буває не щодня, мені треба квапитись.
Фельдфебель. Стривай, дідька лисого ти мене піддуриш. Твого байстрюка ми заберемо, зробимо з нього солдата.
Е й л і ф. Хочу в солдати, мамо.
Матінка Кураж. Заткни пельку, ти, фінський чортяко!
Е й л і ф. От і Швейцеркас хоче в солдати.
Матінка Кураж. Оце то новина! Зараз я вас примушу тягти жеребок, усіх трьох. (Біжить у глиб сцени і малює хрести на клаптиках пергаменту).
Вербувальник (до Ейліфа). Наші вороги плещуть, ніби у шведському таборі занадто дбають про віру. Та це брехня, її вигадали, щоб нам шкодити. З божественного співають у нас тільки неділями, і тільки один псалом, та й то лиш ті, хто має голос.
Матінка Кураж (повертається з клаптиками пергаменту в фельдфебелевому шоломі). Вони, чортяки, раді втекти від матері, їм кортить потрапити на війну, як телятам полизати сіль. Але зараз я поворожу, і вони побачать, що світ — це не райський сад, і коли тобі співають "Ходімо, синку, станеш командиром", знай, що це брехня.

Фельдфебелю, я страшенно боюся за них, боюся, що вони погинуть на війні. У них, у всіх трьох, жахлива вдача. (Простягає шолом Ейліфові). Ану, тягни свій жеребок.
Ейліф виймає і розгортає клаптик паперу.
(Видирає жеребок у сина). Ось і маєш хреста! О, я нещасна мати! Чи на те я його в муках породила? Невже він загине? Такий молодий? Якщо він піде в солдати, то певне вріже дуба! Він занадто хоробрий, у батька вдався. Коли не буде розумний, його посічуть на січку, жеребок правду каже. (Гримає на нього). Ти будеш розумним?
Ейліф. Чом би й ні?
Матінка Кураж. Розумний той, хто лишається біля матері, а коли з тебе глузують і називають тебе кволою куркою, ти смійся, та й годі.
Вербувальник. Якщо ти вже наклав у штани, я побалакаю з твоїм братом.
Матінка Кураж. Я ж тобі сказала, щоб ти сміявся. Тож смійся! А тепер тягни ти, Швейцеркасе. За тебе я менше боюся, ти хлопець чесний.
Швейцеркас тягне з шолома папірець.
Ой, чого ти так чудно дивишся на жеребок? Певне ж, він чистенький. Не може бути, щоб там стояв хрест. Тебе ж я не повинна втратити. (Бере жеребок). Хрест? І в нього! Невже тому, що він такий простак? Ох, Швейцеркасе, і ти загинеш, коли не будеш чесний завжди й в усьому, як я вчила тебе з пелюшок, коли не вертатимеш мені решту, купивши хліба. Лише тоді ти порятуєш своє життя. Диви-но, фельдфебелю, хіба тут не чорний хрест?
Фельдфебель. І справді хрест. Не розумію тільки, чому саме я витяг хреста. Я ніколи не лізу наперед. (До вербувальника). Вона не махлює, її сини також витягли хрести.
Швейцеркас.Ія витяг хреста. Але я стерегтимусь.
Матінка Кураж (до Катрін). Тепер тільки за тебе я не боятимусь, ти сама — наче хрест, у тебе добре серце. (Простягає їй шолом, але сама витягає жеребок). Ой, лишенько. Не може цього бути, я, певно, помилилась, коли перемішувала. Не будь занадто доброю, Катрін, не будь, бо й на твоєму шляху стоїть хрест. Поводься тихенько, тобі воно не важко, бо ж ти — німа. Що ж, тепер ви все знаєте. Стережіться всі, бо вам є чого стерегтись. А тепер сядемо та й поїдемо. (Віддає

фельдфебелеві його шолом і лізе на фургон).
Вербувальник (до фельдфебеля). Затримай їх!
Фельдфебель. Щось мені нездужається.
Вербувальник. Може, ти застудився на вітрі без шолома. Почни з нею торгуватись. (Голосно). Ти б хоч глянув на пряжку, фельдфебелю. Адже ці добрі люди живуть торгівлею, правда? Гей, ви, фельдфебель хоче купити пряжку!
Матінка Кураж. Півгульдена. Така пряжка коштує два гульдени. (Знов вилазить із фургона).
Фельдфебель. Пряжка не нова. Тут такий вітер, а мені треба роздивитись її як слід. (Бере пряжку і йде за фургон).
Матінка Кураж. По-моєму, ніякого вітру нема.
Фельдфебель. Може, пряжка справді варта півгульдена, вона ж срібна.
Матінка Кураж (іде до нього за фургон). Тут повних шість унцій.
Вербувальник (до Ейліфа). А потім хильнемо по чарці, як справжні чоловіки. Завдаток у мене з собою. Ходімо.
Ейліф вагається.
Матінка Кураж. Хай уже буде півгульдена.
Фельдфебель. Не розумію. Я завжди тримаюсь позаду. Нема безпечнішої служби, ніж фельдфебельська. Завжди можеш послати вперед інших, нехай здобувають собі славу. Аж обідати не хочеться. Знаю, що й шматок у горло не полізе.
Матінка Кураж. Та нащо брати це так близько до серця, щоб аж їсти не хотілось. Тільки тримайся позаду, оце й усе. На ось, випий чарку горілки, вояче. (Дає йому випити).
Вербувальник (бере Ейліфа під руку й тягне його за собою). Кладу тобі десять гульденів на бочку, і ти герой героєм, і воюєш за короля, і жінки б´ються за тебе. І можеш дати мені по пиці за те, що я тебе образив.
Обидва виходять. Німа Катрін сплигує з фургона і кричить хрипким голосом.
Матінка Кураж. Зараз, Катрін, зараз. Ось тільки пан фельдфебель заплатить. (Пробує на зуб монету). Я перевіряю кожну монету. З мене людина бувала, фельдфебелю. Що ж, ця монета не фальшива. А тепер їдьмо далі. Де той Ейліф?
Швейцеркас. Пішов з вербувальником.

Матінка Кураж (постояла мовчки, потім). Ех ти, простаче. (До Катрін). Я знаю, ти не можеш говорити, ти не винна.
Фельдфебель. Вихили й ти чарку, матінко. Отаке-то... Солдатом — це ще не найгірше. Хочеш коштом війни жити, а щоб ти і твої діти лишились осторонь?
Матінка Кураж. Тепер, Катрін, доведеться тягти тобі з братом.
Брат і сестра впрягаються у фургон і gyrnaKm з місця. Матінка Кураж іде поруч.
Фургон котиться далі.
Фельдфебель (дивлячись їм услід). Хоче війною жити, мусить їй щось та сплатити.
У 1625-1626 роках матінка Кураж мандрує дорогами Польщі в обозі шведського війська. Коло фортеці Вальгоф вона зустрічає свого сина. Вигідно продано каплуна; день слави її хороброго сина.
Намет командувача. Поряд кухня. Чути грім гармат. Кухар торгується з матінкою Кураж, яка хоче продати йому каплуна.
Кухар. Шістдесят гелерів за таке нікчемне пташеня?
Матінка Кураж. Нікчемне пташеня? Оцей гладкий орляка? Невже ваш командувач, нажерши собі отаке пузо, неспроможний заплатити якихось там шістдесят гелерів? Буде вам, якщо ви лишите його без обіду!
К у х а р. Та я де завгодно на десять гелерів куплю десяток таких пташок.
Матінка Кураж. Що, такого каплуна ви дістанете де завгодно? Коли облога і голод такий, що аж у голові паморочиться? Пацюка, може, ви ще дістанете, я кажу "може", бо всіх пацюків уже пожерли. Уп´ятьох треба ганятись півдня за одним голодним пацюком. А ви даєте п´ятдесят гелерів за здоровезного каплуна, та ще й під час облоги!
Кухар. Але ж не ми обложені, а вони. Ми облягли їх, зрозумійте ви це, нарешті!
Матінка Кураж. Але ж і ми не маємо чого їсти, нам ще гірше, ніж тим, обложеним. Місто ж має запаси. Кажуть, вони там розкошують. А ми! Я була у селян, по хатах як виметено.
Кухар. Селяни мають харч. Вони поховали.
Матінка Кураж (радісно). У них нема нічого. Вони розорені вщент, ось

що! Люди мруть з голоду. Я сама дещо бачила: ті викопують корінці, ті варять шкуратки, та ще й пальці облизують. Он воно як: А я щоб віддала каплуна та за сорок гелерів!
К у х а р. Не за сорок, а за тридцять. Я ж сказав, що за тридцять.
Матінка Кураж. Та щоб ви знали, це ж не простий каплун. Це був птах із великим хистом. Кажуть, він жер тільки під музику і мав свій улюблений марш. І був такий кмітливий, що навіть умів рахувати. І сорок гелерів за такого каплуна — це забагато? Командувач із вас голову зніме, якщо ви не подасте йому обіду.
Кухар. Ось бачите, що я зроблю? (Бере шмат м´яса і збирається його різати). Ось у мене шмат воловини, візьму та й підсмажу. Даю вам хвилину на роздуми.
Матінка Кураж. Що ж, смажте. М´ясо торішнє.
Кухар. Вчора ввечері цей віл ще траву скуб. Я бачив його на власні очі.
Матінка Кураж. Значить, він смердів ще за життя.
Кухар. Якщо потрібно буде, я варитиму його п´ять годин поспіль. Побачимо, чи буде воно тверде. (Ріже м´ясо).
Матінка Кураж. Покладіть більше перцю, щоб пан командувач не почув смороду.
У намет заходять командувач, військовий священик і Ейліф.
Командувач (поплескуючи Ейліфа по плечу). Ну, синку, заходь до свого командувача і сідай праворуч від мене. Ти вчинив подвиг, ти благочестивий лицар. Те, що ти зробив, зроблено в ім´я бога, у війні за віру, за це я тебе найдужче хвалю, і тільки-но здобуду місто, нагороджу тебе золотим на ручнем. Ми прийшли врятувати їхні душі, а що витинають ці безсоромні, задрипані селюки? Вони женуть геть свою худобу! Зате попів вони годують, як на заріз. Але ти навчив їх доброго звичаю. Ось я наливаю тобі кухоль червоного вина, і ми вип´ємо його одним духом!
П´ють.
Священикові ж дамо дулю, він у нас благочестивий. А що тобі хотілося б на обід, синку?
Е й л і ф. Та якби м´яса добрий кусень.
Командувач. Кухарю, м´яса!

К у х а р . І так нема чого їсти, а він ще гостей приводить.
Матінка Кураж знаком просить його мовчати, бо вона прислухається до голосів у наметі.
Ейліф. Селян дубасити така робота, що зразу зголоднієш.
Матінка Кураж. Господи,та це ж мій Ейліф!
Кухар. Хто?
Матінка Кураж. Мій старший. Два роки я його не бачила. Його вкрали у мене дорогою. Певно, він тут у великій ласці, коли вже сам командувач запрошує його до столу. А що у тебе на обід? Якась погань! Ти чув, чого забажав гість: м´яса! Послухайся доброї ради, купи швидше каплуна, він коштує один гульден.
Командувач (сідаючи за стіл з Ейліфом і священиком, кричить). Неси їсти, Дамбе, а то я тебе вб´ю, клятий кухарю!
Кухар. Давай сюди, хай тобі чорт, шкуродерко!
Матінка Кураж. А я гадала, що це дрібне пташеня.
Кухар. Душа в тебе дрібна! Це ж безбожна ціна. П´ятдесят гелерів дам.
Матінка Кураж. Я сказала: один гульден. Для мого старшого, коли він у гостях у самого пана командувача, мені нічого не шкода.
Кухар (дає їй гроші). Тоді хоч обскуби його, поки я розпалю вогонь.
Матінка Кураж (сідає скубти каплуна). Ото рота роззявить, як мене побачить. Він у мене хоробрий і розумний хлопець. У мене є ще один син, той дурний, зате чесний. Дочка моя— ні риба ні м´ясо. Але вона принаймні мовчить, це вже чогось варте.
Командувач. Випий ще келих, синку, це моє улюблене фалернське, у мене лишилась ще тільки одна бочка, найбільше дві, але мені не шкода, коли я бачу, що є ще справжня віра у моєму війську. А душпастир хай знову на нас подивиться, бо не знає, як воно робиться. А тепер, Ейліфе, сину мій, розкажи нам докладніше, як ти вбрав у шори селян і здобув двадцять волів. Сподіваюсь, їх скоро приведуть сюди.
Ейліф. Через день, найпізніше через два.
Матінка Кураж. Мудро придумав мій Ейліф, що волів приженуть лише завтра. А то б ви на мого каплуна і оком не кинули.
Ейліф. Ось як воно було. Я дізнався, що селяни потай, здебільшого ночами, зганяють захованих від нас у лісі волів до одного гайка. А звідти їх мали забрати городяни. Я дозволив селянам спокійно зігнати худобу в

одне місце, адже їм легше розшукувати її в нетрях, ніж мені. А своїм людям я два дні ще більше врізував і так мізерну пайку, і вони до того зголодніли за м´ясом, що у них слина текла, тільки-но почують якесь слово на "ім´я", наприклад, "м´якуш".
Командувач. Розумно зробив.
Ейліф. Чом ні. Решта вже пусте. Хіба тільки що селян було втроє більше, ніж нас, і вони мали дрючки. Вони по-звірячому напали на нас. Четверо загнали мене в чагарник, вибили з рук шаблю і кричать: "Здавайся!" Що його робити, думаю, мене ж посічуть на капусту.
Командувач.І що ж ти зробив?
Ейліф. Зареготав.
Командувач. Що, що?
Ейліф. Зареготав. Ми розбалакались. Я зразу почав торгуватись. Двадцять гульденів за вола, кажу, це не по наших грошах. Даю п ´ятнадцять. Ніби збираюсь платити. Спантеличені селюки чухають потилиці. А я нахилився, вхопив свою зброю й порубав їх. Хто в біду попадає, закон відкидає, правда?
Ком а н д у в а ч. А що ти на це скажеш, душ пастирю?
Священик. Правду кажучи, в Біблії таких слів нема, але ж наш Господь чудом створив з п´яти хлібин п´ятсот, отже, і біди, власне, не стало, і він міг жадати любові до ближнього, бо люди були ситі. А тепер часи не ті.
Командувач (сміється). Зовсім не ті. Зараз і тобі, фарисею, дамо хильнути. (До Ейліфа). Отже, ти їх порубав. Що ж, добре зробив, моїм бравим воякам буде що під´їсти. Хіба в святому письмі не сказано: "Що заподіяв ти наймізернішому з братів моїх, те заподіяв ти мені?" А що ти їм заподіяв? Ти забезпечив їм добрий м´ясний обід, вони ж не звикли до цвілого хліба. Раніше, бувало, перед тим, як іти в бій за віру Господню, солдати наливали в шоломи вино і кришили туди паляницю. Перекуска називалось.
Ейліф. Еге, я вмить нахилився, вхопив свою зброю і порубав їх.
Командувач. У тебе душа як у молодого Цезаря. Ти вартий того, щоб побачити короля.
Е й л і ф. Я бачив його здалеку. В ньому є щось ясне. Я б хотів брати приклад з нього.
Командувач. Ти вже чимось схожий на нього. Я шаную таких відважних

солдатів, як ти, Ейліфе. Я їх маю за рідних синів. (Веде його до карти). Подивись, яке становище, Ейліфе. Нам ще доведеться повоювати.
Матінка Кураж (чує розмову в наметі і тепер з розгніваним виглядом обскубує каплуна). Цей командувач, мабуть, дуже поганий.
Кухар. Хай ненажерливий, але чому поганий?
Матінка Кураж. Бо йому потрібні відважні солдати, ось чому. Якби у нього стало глузду придумати добрий план походу, навіщо б тоді йому здались такі відважні солдати? Досить було б звичайних. І взагалі, де вже вдаються до високих чеснот, там щось не гаразд.
К у х а р. А я думав, це добра ознака.
Матінка Кураж. Ні, погана. Чому, коли командувач або король дурень дуренний і веде своє військо на смердючий смітник, тоді йому треба солдатів відчайдушних і доброчесних? А коли він скнара і вербує мало солдатів, тоді всі вони повинні бути геркулесами. А коли він недбайло і не піклується про людей, вони повинні бути мудрими, як змії, бо інакше їм капець. Звісно, і вірність потрібна йому якась надзвичайна, бо він забагато від них сподівається. Одне слово, самі чесноти ні порядній країні, ні доброму королю або командувачеві зовсім не потрібні. У добрій країні непотрібні ніякі чесноти, всі можуть бути простими собі людьми, не дуже розумними і, як на мене, то навіть боягузами.
Командувач. Закладаюся, твій батько був солдат.
Е й л і ф. І, кажуть, неабиякий. Через те мати мене застерігала. Я знаю одну пісню.
Командувач. Проспівай нам! (Сердито кричить). Скоро там їжа буде?
Ейліф. Називається "Пісня про жінку й солдата".
Танцює військовий танець з шаблею в руці.
"Кого рушниці вб´ють, кого списи проткнуть, А хто подасться вбрід, — поглине річка клята. Чи в кризі смерті жди. Розумний будь, не йди!" — Так жінка, вся в сльозах, казала до солдата. "Гримить барабан — стаємо у ряди. Солдати до бою готові завжди. Ніщо нас не може злякати. Вперед ідемо по воді й по землі. Диви, на льоту ми хапаєм шаблі", — Відказують жінці солдати.
"Ти знайдеш смерть свою, загинеш у бою, Коли порад моїх не будеш шанувати. Ти високо не лізь! Чекає згуба скрізь", — Так жінка, вся в сльозах, казала до солдата. "Шаблюка при боці, рушниця в руці І усміх

холодний на мужнім лиці: Ковбаням його не втримати! Коли понад стріхою місяць зійде. Ми будемо вдома — це слово тверде", — Відказують жінці солдати.
Матінка Кураж (на кухні підхоплює пісню, пристукуючи ложкою по горщику).
"Ви з подвигом своїм розвієтесь, як дим, Не може подвиг ваш жінкам нічого дати! Розвіється, як дим! Господь хай буде з ним!" — Так жінка, вся в сльозах, казала про солдата. Ейліф. Що таке? Матінка Кураж (співаєдалі).
Шаблюка при боці, рушниця в руці — Хоробрий солдат потопає в ріці, З ковбані його не дістати. Над стріхою високо місяць пливе, Під кригою тіло лежить неживе, Що жінці тут скажуть солдати? "Він з подвигом своїм розвіявся, як дим, Нічого він не міг геройством жінці дати. Не слухав добрих рад — тому поліг солдат", — Так жінка, вся в сльозах, казала до солдата. Командувач. Роблять у мене на кухні все, що їм заманеться. Ейліф (іде на кухню. Обіймає матір). Яка зустріч! А де брат, сестра? Ма тінка Кураж (в його обіймах). Живуть, як риби у воді. Швейцеркас — скарбником у другому полку. Принаймні не ходить у бій. Зовсім урятувати його від служби мені не пощастило. Е й л і ф. А як твої ноги?
Матінка Кураж. Ранком насилу влізаю в черевики. Командувач (підходить до них). Ах, ти його мати. Сподіваюсь, у тебе є ще сини для мене. Такі, як оцей.
Ейліф. Оце щастить мені: мати сидить на кухні і чує, як вихваляють її сина!
Матінка Кураж. Авжеж, я чула. (Дає йому ляпаса). Ейліф (хапається за щоку). За те, що я захопив волів? Матінка К у р а ж. Ні. За те, що ти не здався в полон, коли на тебе напали четверо і хотіли посікти на капусту! Хіба я не вчила тебе берегтись? Фінський чортяко!
Командувач і священик сміються, стоячи коло дверей.
Ще через три роки матінка Кураж разом з рештками Фінляндського полку потрапляє в полон, їй щастить урятувати дочку та фургон, але її чесний син гине.
Польовий табір. Пообідній час. На жердині полковий прапор. Між фургоном, обвішаним усяким крамом, і великою гарматою натягнено

вірьовку. Матінка Кураж знімає з неї білизну і разом з Катрін складає на лафеті. А водночас торгується з інтендантом за мішечок куль. Швейцеркас у мундирі військового скарбника стежить за ними. Вродлива дівчина, Іветта Потьє, перед якою стоїть склянка горілки, щось пришиває до барвистого капелюшка. Вона в панчохах, біля неї — червоні черевички на високих підборах.

Інтендант. Я віддам вам мішечок куль за два гульдени. Це дешево, але мені потрібні гроші. Полковник ось уже два дні пиячить з офіцерами, і весь лікер випито.

Матінка Кураж. Це бойовий припас батальйону. Якщо їх знайдуть у моєму фургоні, мене віддадуть до польового суду. Ви, мерзотники, продаєте припас, а солдатам нічим стріляти у ворога.

Інтендант. Не будьте така вперта, рука руку миє.

Матінка Кураж. Військового майна я не купую. За таку ціну.

Інтендант. Сьогодні ж увечері ви зможете продати ці кулі інтендантові четвертого батальйону за п´ять гульденів, навіть за вісім, якщо дасте йому розписку на дванадцять. У нього зовсім нема припасу.

Матінка Кураж. Чому ж ви самі цього не робите?

Інтендант. Я йому не довіряю, ми з ним приятелюємо.

Матінка Кураж (бере мішечок). Давай сюди. (До Катрін). Сховай і заплати панові інтенданту півтора гульдени. (На протест інтенданта). Я сказала, півтора гульдени.

Катрін несе мішечок геть, інтендант іде за нею.

(До Швейцеркаса). Ось бери свої спідні, добре бережи їх, тепер уже місяць жовтень, може настати осінь, кажу — "може", а не "має", мене вже навчило життя, що певному ні за що не можна бути, навіть за пори року. Та дивись, щоб полкова каса була ціла, хоч би там що. Як там, нема нестачі?

Швейцеркас. Немає, мамо.

Матінка Кураж. Не забувай, що тебе призначили скарбником, бо ти чесний і не тайий хоробрий, як твій брат. А насамперед тому, що ти — дурний і тобі не спаде на думку втекти з касою. Тому я й спокійна. А спідніх гляди не загуби.

Швейцеркас. Не загублю, мамо, сховаю під сінник. (Хоче йти).

Інтендант. Ходімо разом, скарбнику.

Матінка К у р а ж. Та не вчіть його своїх викрутів!
Інтендант, не прощаючись, іде разом із Швейцеркасом.
Іветта (навздогін). Міг би й попрощатися, інтенданте! Матінка Кураж (до Іветти). Ох і не люблю бачити їх разом. Це негожа компанія для мого Швейцеркаса. А війна йде непогано. Поки в неї втягнуться всі країни, вона може протривати чотири-п´ять років — і не зчуєшся. Трошки передбачливості, трошки обережності, і я підторгую грошенят. А ти хіба не знаєш, що при твоїй хворобі не можна пити зранку?
Іветта. Хто тобі сказав, що я хвора? Брехня!
Матінка Кур аж. Усі кажуть.
Іветта. Усі брешуть. Матінко Кураж, я не знаю, що мені діяти. Через цю брехню всі відвертають від мене носа, як від гнилої риби. І нащо я морочуся з цим капелюшком? (Кидає його геть). Тому я й п´ю зранку. Що я ніколи не робила раніше. Від цього робляться зморшки, але тепер мені байдуже. У Другому Фінляндському мене знають усі. Було б мені лишитись удома, коли мій перший зрадив мене. Гордість не для таких, як ми. Не навчишся терпіти кривду — покотишся вниз.
Матінка Кураж. Зараз ти знов почнеш розповідати при моїй невинній дочці про свого Пітера і про те, як воно сталося?
І в е т т а. їй не завадить послухати, щоб уберегти себе від кохання.
Мат інка Кураж .ТЗід нього не вбережешся.
І в е т т а. Я розповім, і мені полегшає. Почну з того, що я виросла в прегарному краю, у Фландрії. Інакше б я з ним не зустрілася і не була б тепер у Польщі. Він був полковий кухар, блондин, голландець, але худий. Катрін, бережись худорлявих, тоді я цього не знала, не знала й того, що він уже мав іншу і всі його називали Пітером-з-люлькою, бо він ніколи не випускав люльки з рота, так уже звик до неї. (Співає "Пісню про братання").
Було мені сімнадцять, Як ворог край наш взяв. Відклав убік він шаблю І руку він мені подав.
О весняній порі Солдати на зорі Маршировали всім полком. А вечорами вороги Водили нас, дівчат, в луги Брататись під листком.
Один солдатський кухар Був ворогом моїм: Ненавиділа вдень я, Вночі ж кохалась з ним.
О весняній порі Солдати на зорі Маршировали всім полком, А вечорами

вороги Ходили з нами у луги Брататись під листком.
Закохана була я Уперше на віку. До ворога плекала Не зло — жагу палку.
В осінній день якось Заплакать довелось, похмурніло все кругом: То лютий ворог геть ішов Із наших міст, лугів, дібров, І зник мій друг з полком.
На своє лихо, я поїхала слідом за ним. Але я його більше ніколи не бачила. Відтоді минуло вже п´ять років. (Хитаючись, іде за фургон).
Матінка Кураж. Візьми свого капелюшка.
І в е т т а. Хай його бере, хто хоче.
Матінка Кураж. Дивись та кайся, Катрін. Ніколи не волочися з солдатнею. Кохання — вища сила, запам´ятай. Навіть з тими, хто не служить у війську, кохання — це не мед. Спочатку він каже, що ладен тобі ноги цілувати, — до речі, ти їх мила вчора? — а потім робить із тебе служницю. Добре, що ти німа, ти ніколи не суперечиш сама собі і тобі ніколи не хочеться відкусити свого язика за те, що він сказав правду. Німота — це дар божий. А ось іде командувачів кухар. Чого йому тут треба?
Заходять кухар і військовий священик.
Священик. Я приніс вам вітання від вашого сина, Ейліфа, а кухар пристав до мене, він вас уподобав.
К у х а р. Я пристав до нього, щоб трохи подихати свіжим повітрям.
Матінка Кураж. Дихати можете, скільки вам заманеться, тільки поводьтеся пристойно. А якщо ні — я все одно впораюся з вами. Чого він від мене хоче? Зайвих грошей у мене нема.
Священик. Власне, я хотів побалакати з його братом, паном скарбником.
Матінка Кураж. Швейцеркаса тут нема і взагалі ніде нема. Він не скарбник свого брата. І нема чого Ейліфові спокушати його і чужими руками жар вигортати. (Дає священикові гроші із сумки, яка висить у неї через плече). Передайте йому оце і скажіть, що гріх спекулювати на материнській любові, хай посоромиться.
Кухар. Так триватиме недовго, він піде з полком, хтозна, може, на смерть. Додайте ще трошки, бо потім жалкуватимете. Ви, жінки, вперті, а потім самі шкодуєте. Чарка горілки — це ж дрібниця. Та коли вона саме потрібна, у вас руки тремтять від скнарості, а там, дивись, лежить

солдатик у темній домовині, і ви вже його ніколи не видобудете.
Священик. Годі рюмсати, кухарю. Загинути на цій війні — ласка божа, а не безталання. Чому? Бо це війна за віру. Не якась звичайна, а особлива і тому боговгодна.
Кухар. Правда. Воно начебто справжня війна, де й руйнують, і ріжуть, і грабують, не від того, щоб трохи й і ґвалтувати, але різниться вона від усіх інших війн тим, що провадиться за віру, ясне діло. Погодьтеся, що вона будить і спрагу.
Священик (до матінки Кураж, показуючи на кухаря). Я намагався його втримати, але він каже, що ви його зачарували, він марить вами.
Кухар (запалює куценьку люльку). Мені хотілось лише дістати чарочку горілки з прекрасних рук, нічого більше. За це мене вже покарано: дорогою священик весь час кидав такі жарти, що я, мабуть, і досі червонію.
Матінка Кураж. І це духовна особа! Що ж, доведеться дати вам випити, бо ви, може статися, від нудьги ще причепитесь до мене з якимсь неподобством.
Священик. Це спокуса, сказав один двірський священик і піддався їй. (Ідучи, оглядається на Катрін). А це що за мила дівчина?
Матінка Кураж. Ця дівчина не така мила, як порядна.
Священик і кухар ідуть з матінкою Кураж за фургон. Катрін дивиться їм услід, потім лишає білизну і підходить до капелюшка. Піднімає його, сідає і взуває червоні черевички. Чути, як за фургоном матінка Кураж розмовляє зі священиком і кухарем про політику.
Оцим полякам тут, у Польщі, не слід було втручатись. Щоправда, наш король удерся до них із своїми людьми, кіньми та обозом. Але вони, замість додержувати миру, втрутились у свої власні справи і напали на короля, хоч його військо, вступивши сюди, не порушило спокою. Значить поляки самі зламали мир і вся кров упаде на їхні голови.
Священик. Наш король мав на меті лише свободу. Імператор усіх поневолив однаково, як поляків, так і німців, і королю доводиться їх визволяти.
Кухар. Так і є, ваша горілка предобра, ваше обличчя не обмануло мене. Але ми говоримо про короля, і тут я мушу сказати: та свобода, що він хотів запровадити в Німеччині, коштувала йому недешево. У Швеції він

запровадив податок на сіль, а це великий тягар на плечі бідному люду. А потім йому ще доводилось ув´язнювати й четвертувати німців, бо вони не хотіли зректися свого рабства в імператора. Звісно, з тим, хто не хотів бути вільним, король не жартував. Спочатку він хотів захистити від лихих людей, надто від імператора, тільки Польщу, але, розохотившись, почав захищати всю Німеччину. А вона вчинила впертий опір. Отже, в нагороду за свою ласку і видатки добрий король дістав саму невдячність. Звичайно, він не занепав духом. Видатки він покрив податками, в народі знов пішло обурення, та йому дарма. Слово боже було за нього, і то вже добре. Бо якби не слово боже, пішли б поголоски, ніби він робить це все задля своєї користі. А так сумління у короля чисте, а це для нього головне.

Матінка Кураж. Зразу знати, що ви не швед. Якби ви були шведом, ви б не казали такого про нашого героя короля.

Священик. Зрештою, ви їсте його хліб.

К у х а р . Я не їм його хліба, я печу йому хліб.

Матінка Кураж. Подолати його не можна. Чому? Бо його люди вірять у нього. (Поважно). Великі пани кажуть, ніби вони ведуть війну лише заради страху божого, тільки за добрі та гарні діла. А як придивишся ближче — і вони зовсім не такі йолопи, а воюють заради свого зиску. Якби не зиск, то й маленькі люди, такі як я, також не хотіли б знати війни.

К у х а р. Це свята правда.

Священик. А вам, як голландцеві, корисно було б спочатку роздивитись, який прапор метляється тут, у Польщі, а вже потім висловлювати свою думку.

Матінка Кураж. Слава протестантству на віки вічні. За ваше здоров´я!

Катрін, надівши капелюшок, наслідує кокетливу ходу Іветги. Раптом лунають гарматні та рушничні постріли. Матінка Кураж, кухар і священик вибігають з-за фургона. В руках чоловіків — чарки. Прибігають інтендант і солдат. Вони кидаються до гармати і намагаються відтягти її вбік.

Що сталось? Дайте мені спершу зняти білизну, йолопи! (Намагається врятувати свою білизну).

Інтендант. Католики! Напад! Не знаю, чи пощастить нам утекти. (До

солдата). Забери звідси гармату! (Біжить геть).
Кухар. Господи боже, мені треба до командувача. Кураж, днями я знов прийду, тоді побалакаємо. (Кидається геть).
Матінка Кураж. Стривайте, ви впустили люльку!
Кухар (здалека). Підберіть її! Вона мені потрібна.
Матінка Кураж. І треба ж, саме як ми почали трошки заробляти!
Священик. Що ж, піду і я. Звісно, коли вже ворог так близько, небезпечне діло. Блаженні миротворці, як то кажуть. Якби у мене був плащ, я б накинув його.
Матінка Кураж. Я не позичаю плащів, хоч би й задля чийогось порятунку. Мене вже навчило.
Священик. Але ж мені через мою віру найбільша небезпека загрожує!
Матінка Кураж (дістає йому плащ). Оце сама собі шкоджу. Тікайте ж!
Священик. Щиро дякую. Ви дуже щедрі. А може, мені краще лишитись тут? Бо коли я побіжу, то тільки в очі ворогові впаду.
Матінка Кураж (до солдата). Не чіпай гармати, йолопе! Хто тобі за це заплатить? Я візьму її в тебе на схов, бо ти через неї накладеш головою.
Солдат (тікаючи). Ви будете свідком, що я хотів її забрати.
Матінка Кураж. Засвідчу, присягаюсь. (Помічає дочку в капелюшку). Нащо тобі капелюшок цієї шльондри? Скинь зараз мені цю покришку! Чи ти з глузду з´їхала? Тепер, коли от-от прийде ворог? (Здирає капелюшка з голови Катрін). Хочеш, щоб вони помітили тебе і зробили повією? І черевички вона взула, ця божевільна! Скинь! (Хоче зірвати з неї черевички). Господи Ісусе, поможи мені! Пане священику, скажіть їй, щоб вона роззулася! Я зараз повернусь. (Біжить до фургона).
Іветта (заходить, пудрячись). Ну, що ви скажете, католики ідуть? Де мій капелюшок? Хто це топтав його ногами? Я ж не можу ходити з непокритою головою, коли ось-ось прийдуть католики. Що вони про мене подумають? І люстерка в мене теж нема. (До священика). Як я виглядаю? Чи не забагато пудри?
Священик. Ні, саме враз.
І в е т т а. А де мої червоні черевички? (Не знаходить їх, бо Катрін ховає ноги під сукню). Я лишила їх тут. Доведеться бігти в свій намет босоніж. Просто сором! (Виходить).
Задиханий, прибігає Швейцеркас із скринькою в руках.

Матінка Кураж (заходить з повними пригорщами попелу. До Катрін). Ось попіл. (До Швейцеркаса). Що це ти припер?
Швейцеркас. Це полкова каса.
Матінка Кураж. Кинь її! Скінчилось твоє скарбникування.
Швейцеркас. Але ж мені довірили її. (Іде в глиб сцени).
Матінка Кураж (до священика). Скидай свій пасторський сюртук, священику, вони тебе й у плащі пізнають. (Маже попелом обличчя Катрін). Не смикайся! Ось так, трошки бруду, і ти в безпеці. Ну й нещастя! Вартові всі були п´яні. Кажуть, не слід виставляти свого хисту напоказ. Бо тільки-но солдат, надто католик, побачить гарненьке личко, як на одну шльондру стає більше. Тижнями їм не дають жерти, та вже коли награбують і нажеруться, зразу накидаються на жінок. Ну, тепер хай приходять. Дай-но глянути на тебе.
Непогано. Ніби ти викачалась у грязюці. Не трусись. Тепер нічого з тобою не скоїться. (До Швейцеркаса). Де ти сховав свою касу?
Швейцеркас. Я подумав, що можна сховати її у фургоні.
Матінка Кураж (жахається). Що? В моєму фургоні? Не дав тобі бог розуму! З тебе не можна спускати очей. Вони ж повісять нас усіх трьох!
Швейцеркас. Тоді я заховаю її десь-інде або втечу з нею!
Мат інка Кураж. Лишайся тут. Тікати вже пізно.
Священик (переодягається в глибині сцени). Бога ради, прапор!
Матінка Кураж (знімає полковий прапор). Боже мій! Я вже й зовсім забула за нього. Двадцять п´ять років він у мене.
Канонада гучнішає.
Через три дні, ранком. Гармати нема. Матінка Кураж, Катрін, священик і Швейцеркас засмучені сидять за сніданком.
Швейцеркас. Я вже третій день тут байдикую, а пан фельдфебель — він завжди був такий ласкавий до мене — напевно вже думає, куди це Швейцеркас завіявся із полковою касою?
Матінка Кураж. Дякуй богові, що вони не натрапили на твій слід.
Священик. А що вже мені казати? Я не можу назвіть помолитись, щоб не вскочити в халепу. Кажуть, із повняви серця уста промовляють, та горе мені, якщо мої уста почнуть промовляти!
Матінка Кураж. Авжеж! Один сидить у мене на карку із своєю вірою, а другий — із своєю касою. Не знаю, що небезпечніше.

Священик. Нині ми справді в руці божій.
Матінка Кураж. Не думаю, щоб ми були такі вже пропащі безнадійно. Але ночами я все ж таки не можу спати. Без тебе, Швейцеркасе, нам було б легше. Здається, я вже з ними поладнала. Сказала їм, що я проти анти— христа-шведа, бо він рогатий. Мовляв, я сама бачила, лівий ріг трошки надломлений. Як допитували, я поцікавилась, де можна закупити свічки для обідні, щоб не дуже дорого. На цій справі я добре знаюсь, бо Швейцеркасів батько був католиком і частенько жартував з тих свічок. Вони мені не зовсім вірять, але в них у полку нема маркітантів. Тому й дивляться на мене крізь пальці. Може, все обернеться на добре. Ми в полоні, але так, як воша в кожусі.
Священик. Молоко добре. Що ж до кількості, то нам доведеться тепер трошки погамувати свої шведські апетити. Адже нас, як-не-як, переможено.
Матінка Кураж. Кого переможено? Що для великих панів перемога чи, там поразка, то для маленьких людей бува якраз навпаки. Буває й таке, коли поразки вигідні маленьким людям. Утрачено саму тільки честь, і нічого більше. Пригадую, в Ліфляндії ворог якось дав такого прочухана нашому командувачеві, що в переполосі мені навіть припав кінь з обозу. Аж сім місяців він тягав мій фургон, але потім ми перемогли, і його взяли на облік. Взагалі, можна сказати, що нам, маленьким людям, і перемоги, і поразки коштують дорого. Найкраще для нас, коли політика не рушає з місця. (До Швейцеркаса). їж!
Швейцеркас. Мені шматок у горло не лізе. Як же фельдфебель виплачуватиме солдатам платню?
Матінка Кураж. Яка там у біса виплата, коли військо тікає.
Швейцеркас. Все одно, солдати мають право. Безплатно їм і тікати нічого. Ані кроку не ступлять.
Матінка Кураж. Швейцеркасе, мене аж страх бере, що ти такий сумлінний. Я вчила тебе бути чесним, бо ти не дуже розумний, але треба й міру знати. Ось ми з священиком підемо купувати католицького прапора і м´яса. Ніхто не вміє так вибирати м´ясо, як він. І робить він це так певно, мов сновида. Мені здається, він тому знаходить найкращі шматки, що у нього слина тече мимоволі, коли він їх бачить. Ще добре, що вони дозволяють мені торгувати. У гендляра питають не про його

віру, а про ціну. А протестантські штани незгірше гріють.
Священик. Коли пішла балачка, що лютерани перевернуть усе догори ногами у місті і на селі, якийсь жебрущий чернець мовив: жебраки завжди будуть потрібні.
Матінка Кураж зникає у фургоні.
Вона все ж таки турбується про скриньку. Досі на нас не звертали уваги, наче всі ми належимо до фургона, та чи довго так триватиме?
Швейцеркас.Я можу занести її геть.
Священик. Може, це ще небезпечніше. А що, як тебе помітять, їхні шпигуни не ловлять гав. Учора вранці один з них вискочив з вибалка, де я справляв свою потребу. Я злякався і ледве не почав читати молитву. Це мене виказало б. Мені здається, вони ладні нюхати кал, аби визначити по запаху протестанта. Той шпигун такий миршавий чоловічок з пов´язкою на оці.
Матінка Кураж (вилазячи з фургона з кошиком у руці). А що я знайшла, безсоромнице? (Переможно піднімає вгору червоні черевички). Іветтині червоні черевички! Ти їх спокійнісінько поцупила. Бо ви наговорили їй, ніби вона— мила дівчина! (Кладе черевички в кошик). Я поверну їх. Украсти в Іветти черевички! Вона губить себе за гроші, це я розумію. А ти хочеш занапастити себе задурно, заради втіхи. Я вже казала тобі: дочекайся, поки настане мир. Тільки не за солдата! Нема чого чванитися, поки не настав мир!
Священик.А як на мене, вона зовсім не чванлива.
Матінка Кураж. Де там! Аж надто чванлива. Краще хай буде сіра, мов камінь у Даларне, де, крім каміння, нічого нема, щоб люди казали: "Каліки не видно". Зате з нею нічого не скоїться. (До Швейцеркаса). Не чіпай скриньки, чуєш! І доглядай сестру, її треба доглядати. Ви мене в могилу заженете. Легше стерегти лантух блошви, ніж вас. (Виходить разом із священиком).
Катрін прибирає посуд.
Швейцеркас. Недовго ще можна буде сидіти на сонці в самому камзолі.
Катрін показує на дерево.
Еге, листя вже пожовкло.
Катрін на мигах питає його, чи не хоче він випити.
Ні, не хочу. Я думаю. (Пауза). Вона каже, що не може спати. Треба все ж

таки занести звідси скриньку, я знайшов для неї схованку. Все ж таки налий мені чарку.
Катрін іде за фургон.
Я сховаю її в кротячій йорі біля річки, хай там поки що полежить. Мабуть, сьогодні вночі, перед світом, візьму її і приставлю в полк. Невже за три дні вони так далеко втекли? Пан фельдфебель з подиву очі вирячить. "Ти мене приємно здивував, Швейцеркасе, — скаже він. — Я довірив тобі касу, і ти її повертаєш".
Коли Катрін з повною чаркою виходить із-за фургона, перед нею стоять двоє чоловіків. Один — у фельдфебельському мундирі, другий чемно скидає капелюха. На одному оці у нього пов´язка.
Чоловік із пов´язкою. Добридень, люба панночко. Чи ви не бачили тут хлопця з Другого Фінляндського полку?
Украй перелякана Катрін біжить уперед, розплескуючи горілку. Помітивши Швейцеркаса, незнайомі перезираються й ідуть геть.
Швейцеркас (прокинувшись від задуми). Половину розплескала. Що це за вибрики? Чи тобі очі запорошило? Мені треба йти. Так я вирішив, і так буде найкраще. (Підводиться). ,
Катрін усіляке намагається попередити його про небезпеку. (Відмахується від неї"). Хотілося б мені знати, що тобі спало на думку. Певне, ти зичиш мені добра, бідолахо, але не можеш висловитись. Лихо не велике, що ти розлила горілку, це ж для мене не остання чарка. (Дістає з фургона скриньку і ховає під куртку). Я зараз повернусь. Тільки не затримуй мене, бо я розсерджуся. Я знаю, що ти мені добра зичиш. Якби х ти могла говорити.
Катрін хоче його затримати, але Швейцеркас цілус сестру і виривається від неї. Виходить. Вона в розпачі бігає туди й сюди, з уст у неї вириваються тихі невиразні звуки. Повертаються військовий священик і матінка Кураж. Катрін кидається до матері.
Ма тінка Кураж. Що сталось? Що сталось? Ти зовсім не тямиш себе. Чи тебе хто скривдив? Де Швейцеркас? Розкажи доладно, Катрін. Адже мати розуміє тебе. Як, цей байстрюк усе ж таки забрав скриньку? Я її розіб´ю на голові в цього дурисвіта. Не поспішай і не торохти, покажи руками. Не люблю, коли ти скиглиш по-собачому. Що подумає священик? Йому й без того ввижаються всілякі страхіття. Тут був

одноокий?
Священик. Одноокий — це шпигун. Вони схопили Швейцеркаса? Катрін хитає головою, знизує плечима.
Ми пропали.
Матінка Кураж (добуває з кошика католицький прапор).
Священик прикріплює його до держака.
Піднесіть нового прапора!
Священик (гірко). Слава католицтву на віки вічні!
В глибині сцени чути голоси. Фельдфебель та одноокий ведуть Швейцеркаса.
Швейцеркас. Пустіть мене, у мене нічого нема. Не викручуйте мені руки, я ж нічим не завинив.
Фельдфебель. Він з цього кубла. Ви знаєте одне одного?
Матінка Кураж. Ми?Звідки?
Швейцеркас. Я не знаю їх. Бог відає, хто вони такі. Я не їхній. Я тільки пообідав тут за десять гелерів. Може, ви бачили мене тут. А обід був пересолений.
Фельдфебель. Хто ви такі, га?
Матінка Кураж. Ми — порядні люди. Це правда, він у нас обідав за гроші. І сказав, що обід пересолений.
Фельдфебель. Отже, ви прикидаєтесь, ніби не знаєте його?
Матінка Кураж. Звідки мені його знати? Всіх знати я не можу. Я ні в кого не питаю, як його прізвище і чи він не поганської віри. Коли він платить, значить, він не поганин. Хіба ти поганин?
Швейцеркас. І зовсім ні.
Св я щ е н и к. Він сидів спокійно і не розтуляв рота, хіба коли їв. А як їси, тоді ж мусиш розтуляти.
Фельдфебель.А ти що за один?
Матінка Кураж. Це мій наймит. А вас, звичайно, мучить спрага, я наллю вам по чарочці горілки, ви, звісно, бігли і впріли.
Фельдфебель. На службі ми не п´ємо. (До Швейцеркаса). Ти щось таке ніс і, певно, сховав біля річки. Коли ти йшов звідси, куртка в тебе випиналась.
Матінка Кураж. А чи то був справді він?
Швейцеркас. Мабуть, ви маєте на оці когось іншого. Я бачив, як один

чолов´яга тікав звідси, і куртка в нього справді випиналась. А я зовсім не той, за кого ви мене вважаєте.
Матінка Кураж. Я теж гадаю, що ви переплутали. Що ж, таке часом буває. Я розуміюсь на людях, я — Кураж, ви чули про мене, всі мене знають, і я кажу вам, що на вигляд він чесна людина.
Фельдфебель. Ми шукаємо полкову касу другого Фінляндського. Нам відомі зовнішні прикмети того, хто її переховує. Ми шукали його два дні. Це ти.
Швейцеркас. Це не я.
Фельдфебель. І якщо ти не віддаси нам каси, тобі амба, знай це. Де каса?
Матінка Кураж (з запалом). Та, звісно, він віддав би її, бо ж інакше йому капець. Він зразу сказав би: у вона у мене, ось вона, ви сильніші
Адже не такий він дурень. Тож кажи, дурний собако, пан фельдфебель дає тобі змогу врятувати своє життя.
Швейцеркас.А якщо її у мене нема?
Фельдфебель. Тоді ходімо. У нас ти признаєшся.
Вони виводять його.
Матінка Кураж (кричить услід). Він сказав би. Він не такий дурень. І не викручуйте йому руки! (Біжить за ними).
Того ж вечора. Священик і Катрін миють чарки і чистять ножі.
Священик. У священній історії не раз траплялось, коли хапали святих. Я пригадую страсті Господні. Давно колись про це склали пісню. (Співає духовну пісню).
Був приведений Ісус Глузували з нього всі,
До Пілата вранці, Тать розп´ятий навіть,
І представили його Поки сонце в небесі
Вбивцею поганці. Перестало сяять.
Понтій зразу розпізнав. Зойк розп´ятого Христа
Що Ісус безвинний, Злинув о дев´ятій,
Та до Ірода послав. І влили йому в уста
Вже за півгодини. Жовч і оцет кляті.
Божий син страждань зазнав, Він спустив останній дух,
Битий був до крові, І земля здригнулась,
На главу його поклав Скелі луснули навкруг,

Кат вінок терновий. Храми похитнулись.
Кпили з нього залюбки Насміхались над Христом
Люди злобні, мстиві, Ще під час вечерні:
І для себе хрест важкий Прокололи бік списом
Мусив сам нести він. На розвагу черні.
І, побитого бичем, З рани в нього полились
Розіп´яли голим. Разом кров з водою.
До хреста ідіть з плачем Он що рід людський колись
І моліться з болем. З людським сином скоїв.
Матінка Кураж (прибігла схвильована). Ідеться про життя або смерть. З фельдфебелем, здається, можна порозумітись. Тільки будь-що-будь треба приховати, що це наш Швейцеркас, а то вийде, що ми йому помагали. Треба лише здобути грошей. Та де нам їх узяти? Іветти тут не було? Я зустріла її дорогою. Вона вже підчепила собі полковника. Може, він купить у нас для неї маркітантський фургон.
Священик. Ви справді хочете продати фургон?
Матінка Кураж.А де ж мені взяти грошей для фельдфебеля?
Священик.Аз чого ви будете жити?
Матінка Кураж. Отож-бо.
Заходить Іветта Потье з старезним полковником.
І в е тт а (обіймає матінку Кураж). Люба Кураж, я дуже рада, що ми так скоро знов побачились! (Пошепки). Він не від того. (Голосно). Це мій добрий друг, він дає мені ділові поради. Я чула, ніби скрута змушує вас продати фургон. Я ладна подумати про таке діло.
Матінка Кураж. Не продати, а віддати в заставу. Тут нічого квапитись. У воєнний час нелегко знову придбати такого фургона.
І в е т т а (розчаровано). Тільки віддати в заставу? А я гадала, що продати. Не знаю, чи це мені підійде. (До полковника). А ти як гадаєш?
Полковник. Так, як і ти, люба.
Матінка Кураж. Тільки віддаю в заставу.
І в е тт а. А мені здавалось, вам конче потрібні гроші.
Матінка Кураж (твердо). Авжеж, гроші мені потрібні, та я краще відтопчу собі ноги, шукаючи, кому заставити фургона, ніж продам його зараз. Як продати його, коли він годує нас? Це добра нагода для тебе, Іветто, не втрачай її. Хтозна, чи випаде тобі ще коли така і чи ти тоді

матимеш друга, щоб тебе порадив? Хіба ні?
І в е тт а. Авжеж, мій друг гадає, що треба погодитись, а я сама не знаю. Коли тільки в заставу... адже й ти вважаєш, що краще б зразу купити?
Полковник. Атож.
Матінка Кураж. Тоді краще пошукай, де продається. Може, щось знайдеш, коли пошукаєш. Якщо твій друг походить із тобою, скажімо, тиждень або два, то й знайдете щось підхоже.
І в е т т а. Що ж, поблукаємо, пошукаємо, мені подобається ходити і шукати, я радо помандрую з тобою, Польді, це ж чиста втіха, правда? Хай навіть два тижні! А коли б ви повернули гроші, якби їх дати вам?
Матінка Кураж.Я можу повернути заставу через два тижні, може, і за тиждень.
Іветта. Не знаю, що робити. Польді, любий, порадь, що мені діяти. (Веде полковника набік). Я знаю, вона муситиме продати, за це я не турбуюсь. Між іншим, той русявий прапорщик, ти його знаєш, радісінько позичить мені грошей, він сам сказав. Він у мене втьопався, мовляв, я йому когось нагадую. Що ти мені порадиш?
Полковник. Стережись його. Він людина недобра, скористається з цього. Я ж тобі обіцяв щось купити, правда, зайчику?
І в е т т а. Я від тебе нічого не хочу. Звісно, коли ти гадаєш, що прапорщик може скористатися з цього... Польді, я візьму у тебе.
Полковник. Отож-бо.
Іветта. Ти радиш?
Полковник. Раджу.
Іветта (повертається до Кураж). Мій друг згоден. Напишіть розписку, що коли через два тижні ви не повернете грошей, фургон з усіма причандалами стає моєю власністю. Зараз ми обійдемо його і оглянемо, а двісті гульденів я принесу перегодя. (До полковника).
Полковник іде зі сцени.
(Залазить на фургон). Що ж, чобіт тут небагато.
Матінка Кураж. Іветго, тепер не час оглядати фургон, хоч він і твій. Ти обіцяла мені поговорити з фельдфебелем про мого Швейцеркаса. Не можна гаяти й хвилини. Я чула, що за годину він стане перед польовим судом.
Іветта. Я б хотіла порахувати лише лляні сорочки.

Матінка Кураж (стягає її за сукню). Ах ти, гієно, адже ідеться про Швейцеркасове життя. І ні пари з уст, від кого ці гроші, прикинься, наче це твій наречений перед богом, інакше ми всі пропали, як його посібники.
І в е т т а. Я сказала одноокому прийти в гайок. Звісно, він уже там.
Священик. І аж ніяк не треба відразу ж віддавати всі двісті, дійдеш до півтораста, і досить з нього.
Матінка Кураж. Хіба це ваші гроші? Не втручайтесь, будь ласка! Тарілку цибуляної юшки ви й так одержите. Біжи і не торгуйся, адже йдеться про життя. (Випихає Іветту).
Священик. Я не хотів утручатись у вашу розмову, але на які кошти ми житимемо? У вас на шиї дочка-каліка.
Матінка Кураж. А полкова каса, мудрагелю? Вони йому, напевно, вернуть видатки.
Священик.А чи Іветта впорає все розумно?
Матінка Кураж. Вона ж зацікавлена в тому, щоб я витратила її дві сотні гульденів, тоді вона стане господаркою фургона, їй дуже хочеться цього, бо ж хтозна, чи довго її полковник платитиме за неї. Катрін, коли чистиш ножі, бери пемзу. І ви теж не стійте, як Ісус при горі Слеонській, ворушіться, вимийте чарки, ввечері прийде не менш як п´ятдесят кіннотників, а тоді ви знову заскімлите: "Я не звик бігати, ох, ніженьки мої, під час відправи я ж не бігав". Я гадаю, що вони віддадуть нам Швейцеркаса. Хвалити бога, вони не відмовляються від хабарів. Вони ж не вовки, а люди до грошей ласі. Продажність людська та милосердя господні — це те саме. Наша єдина надія — це продажність. Доки вона є, ухвалюватимуть м´які вироки в суді, і навіть безвинний може сподіватись милосердя.
Іветта (прибігла задихана). Вони погоджуються тільки на двісті. І це треба зробити негайно. Вони баритись не звикли. Найкраще піти мені зараз же з одноким до мого полковника. Він признався, що скринька була у нього, вони затиснули йому пальці в лещата. Але він кинув її в річку, коли помітив переслідувачів. Скриньки нема. Тож як, бігти мені до полковника по гроші?
Матінка Кураж. Скриньки нема? Звідки ж я візьму дві сотні гульденів?
Іветта. Ах, ви сподівалися взяти гроші зі скриньки? Добре б я погоріла.

Облиште ваші сподіванки. Коли ви хочете повернути собі свого Швейцеркаса, вам доведеться заплатити. Чи, може, мені облишити свої клопоти, щоб ви зберегли свій фургон?
Матінка Кураж. Я не думала, що так станеться. Не натискай на мене, фургон буде твій, його вже у мене нема, він служив мені сімнадцять років. Дай мені хвилинку подумати, це діло впало на мене, як грім з ясного неба; що мені робити, двісті гульденів я не можу дати, може б, ти з ними поторгувалась. Я мушу хоч щось мати, бо ж перший-ліпший може зіпхнути мене в придорожній рівчак. Піди і скажи, що я даю сто двадцять гульденів, якщо вони не погодяться, значить не одержать нічого, фургона я все одно втрачаю.
Іветта. Вони не погодяться. Одноокий і так поспішає, весь час оглядається, і в душі дрижаки скачуть. Чи не краще мені зразу дати дві сотні?
Матінка Кураж (в розпачі). Я не можу дати таких грошей. Тридцять років я працювала. Катрін уже двадцять п´ять, а чоловіка в неї досі нема. Вона теж на моїх плечах. Не умовляй мене, я знаю, що роблю. Скажи, що я даю сто двадцять, або нічого з цього не вийде.
Іветта. Вам видніше. (Швидко виходить).
Матінка Кураж, не глянувши ні на священика, ні на дочку, сідає допомагати Катрін
чистити ножі.
Матінка Кураж. Не побийте чарок, вони вже не наші. Дивися за тим, що робиш, а то вріжешся. Швейцеркас повернеться, я дам і дві сотні, якщо буде потрібно. Твій брат лишиться при тобі. На вісімдесят гульденів ми накупимо цілий кіш краму і почнемо все спочатку. Люди скрізь однакові.
Священик. Як то кажуть, бог усе поверне на добре.
М атінка Кураж. Витирайте досуха.
Вони мовчки чистять ножі. Раптом Катрін починає ридати і біжить за фургон.
Іветта (забігає). Вони не згодні. Я вас попереджувала. Одноокий хотів був зразу піти геть, бо тепер уже нічого не вдієш. Він сказав, що кожної хвилини чекає на барабанний бій, а це означає, що вирок ухвалено. Я давала вже сто п´ятдесят. Він і не глянув. Насилу я умовила його зачекати, поки ще раз поговорю з вами.

Мат інка Кураж. Скажи йому, я даю двісті. Біжи.
Іветта вибігає. Вони сидять мовчки. Священик облишив мити чарки.
Здається, я занадто довго торгувалась.
Здалека лунає барабан. Священик підводиться і йде в глиб сцени.
Матінка Кураж сидить далі.
Стає темно. Барабан стихає. Знову світліє. Матінка Кураж сидить, як і сиділа.
Іветта (заходить дуже бліда). Що ж, ви добре поторгувались, фургон лишився при вас. Швейцеркас дістав усього одинадцять куль. Ви не варті, щоб я взагалі думала про вас. Але я пронюхала, що вони не вірять, ніби каса справді в річці. Вони мають підозру, що вона тут і взагалі, що ви його спільниця. Вони хочуть принести його сюди — а може, ви, побачивши його, викажете себе. Застерігаю вас, ви його не знаєте, інакше всім вам буде капець. Вони йдуть слідом за мною, чуєте? Може, взяти з собою Катрін?
Матінка Кураж хитає головою.
Вона знає? Мабуть, вона не чула про барабани або не зрозуміла.
Матінка Кураж. Вона знає. Веди її сюди. Іветта приводить Катрін; та наближається до матері Матінка Кураж бере її за руку. Заходять двоє солдатів з ношами, накритими простиралом. Під ним хтось лежить. Поряд з ними йде фельдфебель. Вони становлять ноші на землю.
Фельдфебель. Тут чоловік, ім´я якого нам не відоме. Але для порядку нам треба його зареєструвати. Він у тебе обідав. Поглянь, може, ти його знаєш. (Стягує простирало). Знаєш його?
Матінка Кураж хитає головою.
Що, невже ти й разу не бачила його перед тим, як він у тебе обідав?
Матінка Кураж хитає головою
Підніміть його. Несіть на звалище. Його ніхто не знає.
Солдати виносять труп.
Матінка Кураж співає пісню про "Велику капітуляцію". Перед офіцерським наметом. Матінка Кураж чекає. З намету виглядає писар.
П и с а р. Я знаю вас. Ви переховували скарбника протестантів. Краще, вам не скаржитись.
Матінка Кураж. А я все ж таки буду скаржитись. Я безвинна, а якщо я не поскаржусь, думатимуть, що у мене нечисте сумління. Вони порубали

своїми шаблями все, що було в моєму фургоні, і ні за що ні про що зажадали від мене п´ять гульденів штрафу.
Писар. Послухайте моєї ради, я зичу вам добра: тримайте язик за зубами. У нас не так багато маркітантів, і ми дозволимо вам торгувати, тим паче, що у вас сумління нечисте і час від часу ви плататимете штраф.
Матінка Кураж. Я все ж таки поскаржусь.
Писар. Діло хазяйське. Тоді зачекайте, поки пан ротмістр звільниться. (Повертається в намет).
Молодий солдат (заходить, галасуючи). Bouque la madonne! Де той шолудивий пес ротмістр, що замахорює мою нагороду і пропиває її із своїми шльондрами? Я його вб´ю!
Літній солдат (забігає слідом за ним); Припни язика. Тебе заб´ють у диби!
Молодий солдат. Ану, виходь, злодюго! Я тебе на капусту посічу! Я одним-єдиний з ескадрону поліз у річку, а ти насмілився вкрасти мою нагороду, щоб я навіть не міг випити пива? Виходь-но, я тебе порубаю!
Літній солдат. Мати божа, цей дурень сам себе губить.
Матінка Кураж. Невже йому не видали нагороди?
Молодий солдат. Пусти мене, бо ще й тобі попаде. Ми з ним поквитаємось.
Літній солдат. Він урятував полковницького коня, а йому не видали нагороди. Він іще молодий і не звик до війська.
Матінка Кураж. Пусти його, він не пес, щоб тримати його на ланцюгу. Що, він не може вимагати своєї нагороди? Нащо ж йому тоді відзначатись?
Молодий солдат. А щоб отой пес міг напитися! Ви всі понакладали в штани, а я вчинив подвиг і хочу одержати свою нагороду.
Матінка Кураж. Юначе, не гримайте на мене. Я маю досить власного клопоту. І взагалі побережіть свій голос. Він стане вам у пригоді, коли прийде ротмістр. Бо він прийде, а ви захрипнете і не зможете й слова мовити. Тоді він не зможе забити вас у диби і тримати в них, поки ви почорнієте. Хто горлає — витримує недовго, не більше як півгодини, і так стомлюється, що потім йому треба колискову співати, а то не засне.
Молодий солдат. Я не стомився, який там сон, я голодний. Хліб печуть із

жолудів і конопляного сім´я, та ще й на цьому заощаджують. Цей ротмістр пропиває із шльондрами мої гроші, а я ходжу голодний. Я його вб´ю!
Матінка Кураж. Я розумію, ви голодні. Торік ваш командувач наказав вам ходити не дорогами, а полями, щоб витоптати хліб. Я тоді могла б узяти за пару чобіт десять гульденів, якби хто з вас мав десять гульденів, а чоботи в мене були. Він гадав, що цього року йому не доведеться бувати в цих краях, а він досі тут і його люди голодують. Я розумію, що ви розгнівані.
Молодий солдат. Я не попущу, не базікайте, я не терплю несправедливості.
Матінка Кураж. Та воно добре, але чи довго? Чи довго будете ви не терпіти несправедливості? Одну годину чи дві? Бачте, про це ви себе не питали, хоч це головне. Попасти в диби — велике лихо; коли ви це зрозумієте, то враз навчитеся терпіти несправедливість.
Молодий солдат. Не знаю, нащо я вас слухаю. Bouque la madonne! Де ротмістр?
Матінка Кураж. Ви слухаєте мене, бо знаєте, що я кажу правду. Ваша лють уже минулась, ненадовго її стало. А вам потрібна тривка лють. Але де її взяти?
Молодий солдат. Чи не хочете ви сказати, що вимагати свою нагороду — це не по правді?
Матінка Кураж. Навпаки. Я лише кажу, що ваша лють недовга, з такою люттю ви, на жаль, нічого не доб´єтесь. Якби ваша лють була тривкіша, я б ще вас підштрикнула. Порубайте цього пса, радила б я вам. Та де там, ви зовсім не збираєтесь його рубати, ви самі почуваєте, що вже підібгали хвоста. А потім вийде, що винною буду я і ротмістр накинеться на мене.
Літній солдат. Святу правду кажете, на нього тільки набігло.
Молодий солдат. Побачимо, порубаю я його чи ні. (Видобуває шаблю). Хай-но прийде, тут я його й порубаю.
Писар (виглядаючи). Пан ротмістр зараз прийде. Сісти!
Молодий солдат сідає.
Матінка Кураж. Він уже сидить. Бачте, що я казала? Ви вже сидите. Авжеж, вони знають нас і вміють з нами поводитись. Сісти! — і ми вже

сидимо. А хто сидить, не бунтує. Краще не підводьтеся, сидіть собі, та й годі. Передо мною вам нема чого соромитись, я нічим не краща за вас. Вони у всіх нас гуртом скупили відвагу. Ще б пак, я ж пошкодила б своїй торгівлі, якби втратила послух. Я розповім вам щось про велику капітуляцію. (Співає пісню про "Велику капітуляцію").
Як було мені сімнадцять років, Я себе вважала вищою за всіх. Мене з моєю красою, з моїм хистом, з пориванням до вищого не можна було рівняти з першою-ліпшою бідною сільською дівчиною!
Людям не прощала і дрібних пороків, Діла ж не робила я дня них.
Або все, або нічого, в усякому разі, не першого, кого зустріну, кожен сам кує своє щастя, не командуйте мною!
А шпачок співа: Жди-но рік чи два! І ти ідеш з гуртом усім То кроком тихим, то швидким І все повторюєш мотив: Ще кілька днів. Все раптом хить і хить! Господь за всіх вершить! Кроком руш без слів!
Хоч відтоді й року не минуло, Досить наковталась я пілюль гірких. Двоє дітей на карку, а хліб такий дорогий, та й усякий харч.
Скрізь мене мотало, в різні боки гнуло, Ґвалту я зазнала, кривд і мук тяжких. Треба жити в злагоді з людьми, рука руку миє, муру лобом не проб´єш.
А шпачок співа: Ані рік, ні два! І йде вона з гуртом усім То кроком тихим, то швидким І все повторює мотив: Ще кілька днів. Все раптом хить і хить! Господь за всіх вершить! Кроком руш без слів! Вже багато сміливих хотіли, Бачила сама я, досягти зірок.
Завзятий усього доб´ється, хотіти— значить уміти, ми з цим ділом упораємось.
Та піднятись вгору їм було несила, Навіть бриль легенький обважняв їх крок. По своєму ліжку простягай ніжку!
А шпачок співа: Жди ще рік чи два! І йдуть вони з гуртом усім То кроком тихим, то швидким І все повторюють мотик Ще кілька днів. Все раптом хить і хить! Господь за всіх вершить! Крюком руш без слів! (До молодого солдата). Тому я й думаю: лишайся тут зі своєю шаблею, якщо тобі справді несила терпіти і твоя лють велика, бо в тебе є досить причин для цього, не перечу! Та коли твоя лють недовгочасна, тоді краще забирайся звідси!
Молодий солдат. Поцілуй мене в зад! (Кульгаючи, іде геть).

Літній солдат — слідом за ним. Писар (висунувши голову). Ротмістр прийшов. Тепер можете скаржитись.
Матінка Кураж. Ні, я передумала. Не буду скаржитись. (Виходить).
Минуло два роки. Війна поширюється на все нові краї. Не спиняючись, маленький фургон матінки Кураж кочує по землях Польщі, Моравії, Баварії, Італії і знов повертається в Баварію. 1631 рік. Перемога Тіллі під Магдебургом коштує матінці Кураж чотирьох офіцерських сорочок. Фургон матінки Кураж стоїть у розбитому ядрами селі. Здалека тихо лунає військова музика. Біля прилавка — двоє солдатів, яких обслуговують матінка Кураж і Катрін. На плечах в одного солдата жіноча хутряна шубка.
Матінка Кураж. Що, не можеш платити? Нема грошей — нема горілки. Грати переможні марші вони мастаки, а щоб утримання солдатам платити — в них кишка тонка.
Солдат. Я хочу горілки. Я занадто пізно кинувся грабувати. Командувач пошив нас у дурні, тільки одну годину дозволив грабувати місто. Сказав, що він не звірюка; певно, одержав від міста хабара.
Священик (заходить кульгаючи). На подвір´ї лежать ще кілька чоловік. Селянська родина. Нехай хто-небудь мені допоможе. Треба полотна для перев´язок.
Другий солдат виходить з ним. Катрін дуже хвилюється, намагається взяти у матері полотно для бинтів.
Матінка Кураж. Нема в мене полотна. Всі бинти я розпродала в полку. Заради цих я не рватиму офіцерських сорочок.
Священик (кричить у відповідь). Мені потрібне полотно, кажу я вам!
Матінка Кураж (щоб не дати Катрін залізти до фургона, сідає на східцях). Нічого не дам. Селяни мені не заплатять, бо в них нічого нема.
Священик (жінці, яку він заносить). Чому ви лишились тут, під гарматним вогнем?
Селянка (тихо). Хазяйство.
Матінка Кураж. Для цих людей хазяйство важить більше, ніж життя. А тепер мені платити за них. Нізащо в світі!
Перший солдат. Це протестанти. І навіщо їм бути протестантами?
Матінка Кураж. Начхати їм на віру. В них хазяйство пішло прахом.
Другий солдат. Та які вони там протестанти. Це ж справжні католики.

Перший солдат. Ми не могли добрати, коли стріляли. Селянин (його приводить священик). Пропала моя рука. Священик. Де ж полотно?
Всі дивляться на матінку Кураж, яка непорушне сидить на східцях.
Матінка Кураж. Нічого не можу дати. Всілякі податки, мита, проценти, хабарі!
Катрін, з уст у якої вириваються невиразні горлові звуки, піднімає з землі дошку і замахусгься на матір.
Чи ти збожеволіла? Кинь дошку, бо як ляпну тобі, ти, причинна! Нічого не дам, не можу дати, я мушу дбати про себе.
Священик піднімає її з східців і садовить на землю, потім дістає сорочки і рве їх на пасма.
Мої сорочки! Кожна коштує півгульдена! Мене пущено з торбами!
З хати чути жалібний дитячий голос.
Селянин. Там ще немовля!
Катрін біжить у хату.
Священик (жінці). Лежи! Без тебе обійдеться.
Матінка Кураж. Держіть її, дах може завалитись.
Священик. Я більше не піду в хату.
Матінка Кураж (кидається в усі боки). Не рвіть мого дорогого полотна!
Другий солдат стримує її. Катрін виносить немовля з напівзруйнованої хати.
Ти знову знайшла собі сисунця, щоб няньчитися з ним? Ану віддай його матері, а то мені знов доведеться битися з тобою цілу годину, поки не вирву його в тебе з рук. Чуєш, що я тобі кажу? (Другому солдатові). Чого очі вирячив, іди краще на батарею та скажи, щоб вони припинили свою музику, я вже й так бачу, що вони перемогли. Ваша перемога тільки завдала мені збитків.
Священик (роблячи перев´язку). Кров просякає.
Катрін, наспівуючи колискову, присипляє немовля.
Матінка Кураж. Гляньте на неї, вона вже щаслива серед усього цього лиха. Ану віддай дитину, мати вже приходить до тями. (Помічає, що перший солдат дістався до горілки і збирається втекти з пляшкою). Пся крев! Тобі, тварюко, замало однієї перемоги? Плати!
Перший солдат. Та в мене грошей нема.
Матінка Кураж (здирає з нього хутро). Тоді давай сюди шубку, все одно

вона крадена.
Священик. Там ще хтось лежить, у тій руїні!
Коло міста Інгольштадта в Баварії Кураж присутня на похороні загиблого імператорського командувача Тіллі. Точаться розмови про героїв битв і тривалість війни. Священик нарікає, що його хист пропадає марно, німа Катрін одержує червоні черевички. 1632 рік.
Всередині маркітантського намету, в задній стінці — прилавок. Іде дощ. Здалека чути барабанний бій і жалобну музику. Священик і полковий писар грають у дамки. Матінка Кураж і Катрін переписують свої товари.
Священик. Жалобний похід зараз вирушить.
Матінка Кураж. Шкода командувача — двадцять дві пари шкарпеток, — кажуть, він загинув через нещасливий випадок. На лугах лежав туман, через це й сталось. Командувач іще звернувся до якогось полку, закликав солдатів битись не на життя, а на смерть, але, вертаючись назад, заблудився в тумані і потрапив у саме пекло бою. Там його й настигла куля — допиши ще чотири ліхтарі.
Ззаду чути свист.
(Йде до прилавка). Просто ганьба, що ви ушилися з похорону вашого полеглого командувача. (Наливає горілку).
Писар. Не треба було перед похороном платню видавати. Тепер, замість піти на похорон, солдати пиячать.
Священик (до писаря). А ви не повинні були піти на похорон?
П и с а р . Я дременув, щоб не змокнути під дощем.
Матінка Кураж. Вас це не стосується, дощ міг попсувати ваш мундир. Кажуть, командувача збирались ховати під дзвони, але виявилось, що за його таки наказом розстріляли всі церкви з гармат, значить, коли бідолашного командувача спускатимуть у могилу, він не почує дзвону. Вони тричі вистрелять з гармат, щоб похорон не був такий нудний, — сімнадцять поясів.
Вигуки біля прилавка. Шинкарко! Горілки!
Матінка Кураж. Спершу давайте гроші! Ні, з вашими брудними чобітьми я не пущу вас до намету! Пийте надворі. А мені дарма що дощ. (Писареві). Я пускаю тільки начальників. Кажуть, останнім часом командувач мав багато клопоту. У другому полку буцімто були заколоти, бо він не видав платні; мовляв, це війна за віру, воюйте задарма.

Жалобний марш. Усі дивляться в глиб сцени.
Священик. Тепер військо проходить перед вельможним покійником.
Матінка Кураж. Шкода мені всіляких полководців та імператорів. Вони, мабуть, гадають, що роблять велике діло і що колись люди будуть їх. прославляти і ставити їм пам´ятники. Скажімо, якийсь полководець збирається завоювати весь світ, адже для полководця нема вищої мети. Одно слово, змучиться він до нестями, а потім усе йде нанівець через отой простолюд, що прагне лише кухля пива та веселої компанійки і не має ніяких високих поривань. Найпрекрасніші плани прахом ішли через нікчемність тих, хто має їх здійснювати, бо ж імператор сам-один не може нічого зробити, йому потрібна поміч солдатів і народу. Чи не так?
Священик (сміється). Кураж, я згоден з вами, але щодо солдатів ви помиляєтесь. Вони роблять усе, що можуть. З тими вояками, наприклад, що оце п´ю вашу горілку під дощем, я беруся хоч сто років провадити війну за війною і навіть дві зразу, якщо треба буде, а я ж не вчився командувати військом.
Матінка Кураж. Отож ви гадаєте, що війна не скінчиться?
Священик. Тому, що вмер командувач? Не будьте наївна. Таких, як він, знайдеться десяток, героїв завжди вистачає.
Матінка Кураж. Стривайте, я питаю не жартома, я думаю, чи зробити мені запас товарів, чи ні, тепер можна купити дешево. Але як війна скінчиться, що я з ними робитиму?
Священик. Я розумію, що для вас це не жарти. Завжди знаходились люди, які раз по раз говорили: "Колись війна скінчиться". Я кажу: ні з чого не видно, що війна колись скінчиться. Звичайно, може зайти маленький перепочинок. Можливо, війні треба буде віддихнути або їй може, так би мовити, не поталанити. Від цього вона не безпечна, бо на світі нема нічого досконалого. Досконалої війни, якщо так можна сказати, війни бездоганної, мабуть, ніколи не буде. Вона може зненацька затнутись, наскочити на щось непередбачене, жодна людина не може всього передбачити. Чогось не врахують, і ось тобі халепа. А потім витягай війну з багна! Але імператори, королі і папа римський визволять її з біди. Отже, ніякі справжні небезпеки їй не загрожують, і жити їй ще довгі-довгі роки. Солдат (співає коло прилавка).
Шинкарю, дай1, вина! Солдата жде війна, За віру в битву піде, Подвійну

чарку! Сьогодні свято!
Матінка Кураж. Якби вам можна було вірити...
Священик. Самі подумайте! Що може пошкодити війні?
Солдат (співає в глибині сцени).
Гей, жінко, обіймай! Солдата жде не рай — В Моравію він їде.
Писар (раптово). А мир, що буде з миром? Я — з Богемії, і мені часом хочеться додому.
Священик. Ага, значить, хочеться додому? Авжеж, мир! Що станеться з дірками, коли сир зжеруть?
Солдат (співає в глибині сцени).
Прощаймося, камрад! Тепер я вже солдат: Жене капрал упертий Мене, панотче, в бій! Благослови мерщій За віру нашу вмерти!
Писар. Без миру довго жити не можна.
Священик. Я сказав би, що мир є і під час війни, війна має свої мирні куточки. Війна задовольняє всі потреби, в тому числі й мирні, про це вже подбали, інакше б вона довго не продержалась. Під час війни ти можеш так само випорожнятись, як і в найсмирніший час, між двома боями можна випити кухоль пива. І навіть під час наступу ти можеш подрімати десь у рівчаку, поклавши голову на лікоть, це цілком можлива річ. Під час атаки ти не можеш фати в карти, але ж і в мирний час, коли ореш поле, ти так само цього не можеш робити, зате після перемоги це цілком можлива річ. Або тобі відірве ногу, і ти спочатку зчиняєш великий галас, начебто щось скоїлось, а потім сам угамуєшся, або тобі дадуть горілки, кінець кінцем, ти знову шкандибаєш, а війна триває собі незгірш, як доти. І що тобі вадить, коли ти плодишся серед різанини за клунею або деінде? А війна скористається твоїми нащадками і триватиме далі. Ні, війна завжди знайде собі вихід, ще б пак. Навіщо ж їй кінчатися?
Катрін припинила роботу і втупила очі в священика.
Матінка Кураж. Отже, я закуплю товар. Я покладаюсь на вас.
Раптом Катрін кидає на землю кошика з пляшками і тікає з намету.
Кафін! (Сміється). Ісусе, вона ж чекає миру. Я обіцяла їй, що коли настане мир, у неї буде чоловік. (Біжить слідом за нею).
Писар (підводячись). Я вифав, бо ви базікали. Платіть.
Матінка Кураж (повернувшись із Кафін). Не будь дурною, хай війна фохи

затягнеться, ми ще заробимо фошки фошей, і від цього мир буде ще кращий. Збігай-но в місто, це ж не далі як десять хвилин ходьби, і візьми краму в шинку "Золотий лев", найдорожче забери з собою, а по решту ми пізніше заїдемо з фургоном. Я вже про все домовилась. Тебе проведе пан полковий писар. Солдати фохи не всі пішли на похорон командувача, і з тобою нічого не станеться. Ну, йди з Богом, та диви, щоб у тебе нічого не відібрали, думай про свій посаг!
Катрін пов´язує голову клаптем полотна і виходить з писарем.
Священик.А ви не боїтесь відпустити її з писарем?
Матінка Кураж. Вона не така гарна, щоб хтось на неї зазіхнув.
Священик. Я давно дивуюсь, як ви вмієте торгувати і виходити з усякої скрути. Розумію, чому вас назвали Кураж.
Матінка Кураж. Бідним людям потрібна сміливість, чи то, як кажуть, кураж. Інакше вони загинуть. Та вже й для того, щоб уставати вранці, потрібна сміливість. Або для того, щоб зорати поле, та ще й під час війни! Або дітей на світ приводити, хіба це не сміливість? Адже що тих дітей чекає? їм доводиться бути катами одне одному, мордувати одне одного, тоді як їм хочеться дивитись одне одному в обличчя, а на це потрібен кураж. І те, що вони терплять імператора й папу римського, теж доводить, яка в них неймовірна сміливість, бо за імператорів і пап вони кладуть свої голови. (Сідає, виймає з кишені люлечку і закурює). Може б, ви нарубали дров?
Священик (неохоче скидає куртку, готуючись рубати). Я, власне кажучи, пастир душ людських, а не дроворуб.
Матінка Кураж. Душі в мене чортма. А от дрова мені потрібні.
Священик. Що це у вас за люлечка?
Матінка Кураж. Люлька, та й годі.
Священик. Та ні, не "та й годі" — я знаю чия.
Матінка Кураж. Невже?
Священик. Це люлечка кухаря з полку Уксеншерни.
Матінка Кураж. Якщо ви знаєте, навіщо ж питати з такою безвинною міною?
Священик. Бо я не знав, чи ви умисне курите саме цю люльку, чи ні. Могло ж бути, що ви копирсались у своїх манатках і, не дивлячись, узяли першу-ліпшу люльку, яка трапила під руку.

Матінка Кураж. А може, так воно й є?
С в я щ е н и к. Та ні. Ви знаєте, чия вона.
Матінка Кураж. Ну то й що, як знаю?
Священик. Кураж, я застерігаю вас. Це мій обов´язок. Навряд чи вам будь-коли доведеться бачити того чоловіка, але не шкодуйте, це ваше щастя. Мені він не здався серйозною людиною. Якраз навпаки.
Матінка Кураж. Он як? А як на мене, він гарний чоловік.
Священик. Ага, і таких людей ви вважаєте гарними? А я ні. Я й не думаю зичити йому лихого, але ж назвати його гарним я не можу. Я б скоріше назвав його донжуаном, та ще й підступним. Гляньте на люльку, якщо ви мені не вірите. Визнайте, що вона показує його натуру.
Матінка Кураж. Нічого не бачу. Стара люлька, та й годі.
Священик. Люлька напівпрокушена. Він насильник. Це люлька безжального насильника, ось що ви можете прочитати на ній, якщо ви ще хоч трохи здатні міркувати.
Матінка Кураж. Не розколіть мені дровітні.
Священик. Я вже вам сказав, що з мене поганий дроворуб. Мене вчили дбати про людські душі. Тут зневажають мій хист і мої здібності, примушуючи до тяжкої роботи. Даровані мені Господом таланти тут аж ніяк не виявляються. Це гріх. Ви не чули моїх проповідей. Своєю промовою я можу так запалити солдатів, що вороже військо здасться їм отарою баранів. А власне життя здасться солдатам старою смердючою онучею, яку вони ладні викинути геть, аби лише здобути перемогу. Бог нагородив мене силою переконання. Моя проповідь може вас так захопити, що ви втратите слух і зір.
Матінка Кураж. А мені зовсім не хочеться втрачати слух і зір. Що б я без них робила?
Священик. Кураж, я часто думав про те, чи за вашими тверезими словами не криється душевна теплота. Адже й ви людина і потребуєте тепла.
Матінка Кураж. Тепло в нашому наметі буде, як ви наколете доволі дров.
Священик. Не викручуйтесь. Насправді, Кураж, я часом питаю себе, а що, якби нам зійтися ближче. Бо ж вихор війни захопив нас і якось по-дивному з´єднав.

Матінка Кураж. А я гадаю, ми й так досить близькі. Я варю вам їсти, а ви теж щось робите, наприклад, рубаєте дрова.
Священик (підходить до неї). Та ні, ви розумієте, про яке ближче я кажу. До чого тут їжа, дрова, всякі низькі потреби. Хай ваше серце заговорить, не будьте жорстока.
Матінка Кураж. Не підходьте до мене з сокирою. Це вже аж занадто близько.
Священик. Та не зводьте всього на жарт. Я людина статечна і те, що сказав, добре обміркував.
Матінка Кураж. Священику, майте розум. Я до вас прихильна, і мені не хотілось би дати вам прочухана. Єдине, про що я думаю, — це як прогодувати оцим фургоном себе і своїх дітей. Я не вважаю його за свій, а щодо любовних пригод, то мені зараз не до них. Саме тепер, коли командувача вбито і скрізь говорять про мир, я йду на ризик — закуповую крам. Куди ви дінетесь, якщо я розорюся? Бачте, про це ви не подумали. Нарубайте нам дров, тоді ввечері у нас буде тепло, а в такі часи це вже не абищо. А це що таке? (Підводиться).
Входить захекана Катрін, у неї над оком рана. Вона тягне купу всіляких речей, пакунків, шкіряного товару, барабан тощо.
Що сталось? На тебе напали? Як верталась? На неї напали, коли вона верталась! Мабуть, це той кіннотник, що напився тут, як хлюща! Не треба було пускати тебе. Кинь це манаття. Нічого страшного, до кістки не протято. Ось я перев´яжу, і через тиждень загоїться. Гірші за звірів, поганці. (Перев´язує рану).
С в я щ е н и к. А я їх ні в чому не винувачу. Вдома вони не ґвалтували. Тут винні ті, хто розв´язував війну, хто вивертає назовні найгидкіше, цю є в людях.
Матінка Кураж. Хіба писар не проводжав тебе назад? Ти порядна дівчина, тому вони й не залицяються до тебе. Рана не глибока, шраму не залишиться. Ну ось, уже перев´язала. Заспокойся, я тобі щось дам. Я щось сховала для тебе, зараз побачиш. (Дістає з мішка червоні черевички Іветти По-тьє). Що, дивуєшся? Вони ж тобі подобались. От і бери їх. Мерщій узувай, поки я не пошкодувала. (Допомагає їй узути черевички). Хай усе пропадає, мені дарма. Найгірша доля в тих жінок, що їм до смаку. Вони їх замучують до смерті. А тих, що їм не до душі,

залишають живих. Я не раз бачила, як гарненькі жінки на таке оберталися, що можна вовків жахати. Вони й прогулятись у садочку не можуть, скрізь на них чигає небезпека, — не життя, а пекло. Так само як і з деревом — високе та струнке зрубають на кроквини, а низеньке та криве живе собі й тішиться. Отож, мабуть, це твоє щастя. А черевички ще міцненькі, я їх намастила, перше ніж заховати.
Катрін ставить черевички на землю і лізе у фургон.
Священик. Треба сподіватися, що шрам не спотворить її.
Матінка Кураж. Знак лишиться. Тепер їй нема чого ждати миру.
Священик. А краму не віддала.
Матінка Кураж. Може, не слід було так їй це втовкмачувати. Якби я знала, що за думки у неї в голові! Одну-єдину ніч не ночувала вона зі мною, тільки одну ніч за всі ці роки. І після цього зовсім не змінилась, тільки почала працювати пильніше. Я так і не могла допитатися, що з нею тоді було. Я довго сушила собі голову. (Злісно розбирає товар, який принесла Катрін). Оце така вона, війна! Добра годувальниця!
Лунають гарматні постріли.
Священик. Це кладуть у могилу командувача. Історична мить.
Матінка Кураж. Для мене це тому історична мить, що моїй дочці лоб розтяли. Тепер вона напівпропаща. Заміж тепер не вийде, а вона ж так любить дітей. Вона й оніміла через війну, ще малою якийсь солдат напхав їй чимось рот. Швейцеркаса я вже ніколи не побачу, а де тепер Ейліф, бог зна. Бодай вона запалась, ця війна!
Матінка Кураж на вершині своєї торгової кар´єри.
Шлях. Священик, матінка Кураж і Катрін тягнуть фургон, обвішаний новим крамом.
На шиї в матінки Кураж — ланцюжок срібних талерів.
Матінка Кураж. Не ганьте війни, я не дозволю. Кажуть, вона знищує кволих, але вони і в мирний час гинуть. Зате своїх людей вона годує краще. (Співає).
Як для війни не маєш сили, Побіди не побачиш ти. Байдуже, чим — свинцем чи сиром — Торгівлю в час війни вести.
А яке пуття сидіти сиднем? Хто відсиджується, той перший і гине. (Співає).
Хто про рятунок власний дбає І, втікши далі від стрільби, Для себе

схованку копає, — Могилу риє сам собі. Хто хоче в дні людського лиха Знайти безпеку і спочив, Нехай себе в могилі тихій Спитає, нащо він спішив. Ідуть далі.
Того ж таки року в битві під Лютценом гине шведський король Густав-Адольф. Мир загрожує розором матінці Кураж, її хоробрий син чинить зайвий подвиг і вмирає ганебною смертю.
Бівуак. Літній ранок. Перед фургоном стоять стара жінка та її син. При ньому великий мішок з постіллю.
Голос матінки Кураж (з фургона). Невже це діло таке нагальне, що треба турбувати людей удосвіта?
Юнак. Ми за ніч пройшли пішки двадцять миль і мусимо ще сьогодні повернутись назад.
Голос матінки Кураж. Що мені робити з вашими перинами? Адже в людей і стріхи над головою нема.
Ю н а к. Не кваптесь відмовлятися, спершу подивіться.
Стара жінка. І тут нічого не вийде. Ходімо!
Юнак. Стривай, у нас відберуть за податки хату. Може, вона дасть три гульдени, як додаси ще й хрестика.
Лунає дзвін.
Слухай-но, мамо!
Г о л о с и (в глибині сцени). Мир! Шведський король поліг!
Матінка Кураж (вистромлює голову з фургона, ще не зачесана). Що це за дзвін серед тижня?
Священик (вилазить з-під фургона). Що вони гукають?
Матінка Кураж. Бракувало мені тільки, щоб вибухнув мир, коли я саме накупила нового краму.
Священик (кричить у глиб сцени). Що, справді мир?
Голос. Кажуть, уже три тижні, а ми й не знали.
Священик (до Кураж). А чого б вони тоді дзвонили в усі дзвони?
Голос. У місті вже ціла юрба протестантів, вони приїхали на возах і привезли цю новину.
Юнак. Мамо, уклали мир. Що це з тобою?
Стара падає зомліла.
Матінка Кураж (вертаючись у фургон). Господи! Катрін Негайно одягни чорну сукню! Ходімо помолимось! Треба пом´янути Швейцеркаса. Невже

це правда?
Юнак. Тутешні люди кажуть, що мир укладено. Ти можеш підвестись?
Стара встає, мов приголомшена.
Тепер я знов лимарню відкрию. Обіцяю тобі. Все буде гаразд. Батько повернеться додому. Ти можеш іти? (До священика). Вона зомліла. Від несподіваної звістки, їй не вірилося, що колись може настати мир. А батько завжди казав, що замиряться. Ходімо додому.
Обоє виходять.
Голос матінки Кураж. Налийте їй чарку горілки!
Священик. Вони вже пішли.
Голос матінки Кураж. А що тепер робиться в таборі?
Священик. Всі збігаються. Я піду туди. Чи не надіти мені пасторського сюртука?
Голос матінки Кураж. Спочатку довідайтесь як слід, а потім уже являйтесь антихристом. Я рада, що укладено мир, хоч він мене й розорив. Принаймні двох моїх дітей війна не поглинула. Тепер я побачу свого Ейліфа.
Священик. Хто це прямує сюди з табору? Невже це командувачів кухар?
Кухар (досить обшарпаний, в руках клунок). Кого я бачу? Священик!
Священик. Кураж, у нас гість!
Матінка Кураж вилазить з фургона.
Кухар. Я ж обіцяв, що, тільки-но випаде вільна годинка, прийду побалакати. Я не забув вашої горілки, пані Фірлінг.
Матінка Кураж. Господи Ісусе, командувачів кухар! Скільки років минуло! А де Ейліф, мій старший?
Кухар. Хіба він ще не прийшов? Він пішов від мене, казав, що до вас.
Священик. Я надіну пасторського сюртука, стривайте. (Зникає за фургоном).
Матінка Кураж. Значить, кожну хвилину він може надійти. (Гукає у фургон). Катрін, зараз Ейліф прийде! Винеси-но кухареві чарку горілки, Катрін!
Катрін не показується.
Накрий пасмом волосся, та й годі! Пан Ламб давній знайомий. (Сама виносить горілку). Вона не хоче виходити, що їй до того миру. Задовго довелось його чекати, її вдарили по лобі, вже майже нічого непомітно,

але їй здається, що люди витріщають на неї очі.
Кухар. Еге, війна!
Кухар і матінка Кураж сідають.
Матінка Кураж. Кухарю, ви застали мене в біді. Я розорилась.
Кухар. Що? Оце так нещастя.
Матінка Кураж. Мир скрутив мені голову. На пораду священикову я нещодавно накупила краму. А тепер усе скінчилось, і я сиджу на своєму крамі.
Кухар. Як ви могли послухатись священика? Якби в мене був тоді час, я б застеріг вас від цього, але католики прийшли занадто швидко. Таж він йолоп. То, значить, тепер він ваш перший порадник!
Матінка Кураж. Він мив посуд і допомагав тягти фургон.
Кухар. Він допомагав тягти? Певно, він уже розповів вам кілька своїх масних жартів. Скільки я його знаю, він про жінок так гидко думає, і я не міг його виправити. Він людина несолідна.
Матінка Кураж. А ви хіба солідна людина?
Кухар. Нехай я й ніщо, але людина я солідна. Будьте здорові!
Матінка Кураж. Солідність і шеляга не варта. У мене, слава богу, був тільки один солідний. Ні на кого так не доводилось спину гнути, як на нього, а навесні він продав дитячі ковдри. Мою губну гармонійку він називав поганською. Я б сказала, що не дуже гарним ви виставляєтесь, коли називаєте себе солідною людиною.
К у х а р . Ви й досі така, що пальця в рот не клади, але я вас шаную за це.
Матінка Кураж. Тільки не кажіть тепер, ніби ви мріяли про мій рот, щоб у нього пальця покласти.
Кухар. Еге ж, ми знову сидимо поруч, і мирний дзвін, і ваша незрівнянна горілка — такої більше ніде не знайдеш.
Матінка Кураж. Сьогодні цей мирний дзвін мене аж ніяк не тішить. Навряд чи солдатам виплатять заборговану платню, а що буде тоді з моєю незрівнянною горілкою? А вам виплатили все, що належало?
Кухар (ніяково). Де там! Тому ми й розбіглися. Ну, коли вже таке діло, то я подумав: навіщо мені тут сидіти, краще тим часом навідаю друзів. Ось я й прийшов до вас.
Матінка Кураж. Значить, у вас нічого нема.

К у х а р. І справді, годі б уже їм дзвонити. Я б охоче взявся чимось торгувати. Остогидло мені кухарювати. Готуй їм юшку з коріння та шевської шкіри, а вони тобі за це ще плеснуть гарячим у пику. У кухарів тепер собаче життя. Краще вже солдатом. Але, звісно, тепер мир.
Заходить священик у своєму давньому одязі.
Ну, про це ми згодом поговоримо.
Священик. Сюртук ще добрий, хоч трохи поточила міль.
К у х а р. Не розумію, навіщо ви морочитесь. Служби ви не дістанете, бо ж кого ви тепер будете переконувати, що треба чесно заробляти свою платню і важити головою? Між іншим, нам з вами ще слід порахуватись: адже ви порадили цій пані купити зайвого товару, переконавши її, ніби війна триватиме вічно.
Священик (запально). А вам яке діло, хотів би я знати?
Кухар. Таке діло, що це підлота — втручатись у чужі справи і давати нікому не потрібні поради!
Священик. Хто ж утручається? (До Кураж). Я не знав, що з цим паном вас єднає така близька дружба і що ви повинні перед ним звітувати.
Матінка Кураж. Не гарячіться, кухар лише сказав те, що думає, а хіба ж не правда, що з вашої війни вийшов пшик?
Священик. Не можна грішити проти миру. Кураж! Ви — мов та гієна на бойовищі.
Матінка Кураж. Хто я така?
К у х а р. Ви образили мою приятельку, і я з вами поквитаюсь!
Священик. Я не з вами розмовляю. Ваші наміри мені ясні. (До Кураж). Та коли я бачу, що ви дивитесь на мир, мов на стару загнилу ганчірку, яку гидливо беруть двома пальцями, — я як людина обурююсь. Я ж бачу, що ви не хочете миру, ви бажаєте війни, бо вона дає вам прибутки. Але не забувайте старого прислів´я: "Хто хоче снідати з чортом, хай запасеться довгою ложкою!"
Матінка Кураж. Я не люблю війни, та й вона мене не дуже любить. Але гієною себе називати я не дозволю. Я більше вас і знати не хочу.
Священик. Чому ж ви нарікаєте на мир, коли всі люди з полегкістю зітхнули? Через оте старе дрантя у вашому фургоні?!
Матінка Кураж. Мій крам— не старе дрантя, він годує мене та досі годував і вас.

Священик. Значить, вас годує війна? Ага!
Кухар (до священика). Ви людина доросла й мусили розуміти, що ніколи не треба давати комусь поради. (До Кураж). Найкраще, що ви можете тепер зробити, — це збути хоча б дещо зі свого краму, поки воно не спало зовсім з ціни. Одягайтесь і беріться до діла, не гайте ані хвилини!
Матінка Кураж. Оце справді розумна порада. Здається, я так і зроблю.
Священик. Бо це сказав кухар!
Матінка Кураж. А чом ви не сказали цього? Він правду каже, найкраще — піти на базар. (Залазить у фургон).
Кухар. Одне очко я виграв, священику. Вам бракує клею в голові. Вам слід було сказати: "Хіба я давав вам пораду? Я просто балакав про політику!" Зі мною вам краще не змагатись. Північний бій вашому вбранню не личить!
Священик. Якщо ви не припнете язика, я вас уб´ю, дарма, личить це мені чи не личить.
Кухар (роззуваючись і скидаючи онучі). Якби ви не стали таким безбожним волоцюгою, ви б тепер могли тепер дістати парафію. Кухарі тепер не потрібні, варити нічого, а віра серед людей жива, тут нічого не змінилось.
Священик. Пане Ламб, прошу вас не випихати мене звідси. Відколи я пустився берега, я став чесною людиною. Я б уже не зміг проповідувати.
Заходить Іветта Потьє, в чорній сукні, святково причепурена, з паличкою. Вона постаріла, погладшала, густо напудрена. Позаду неї йде слуга.
Іветта. Оля-ля, здорові були, хлопці! А це фургон не матінки Кураж?
Священик. Авжеж. А з ким маємо приємність?
Іветта. З полковницею Штаргемберг, люди добрі. Де Кураж?
Священик (кричить у фургон). Вас хоче бачити полковниця Штаргемберг!
Голос матінки Кураж. Зараз вийду!
Іветта.Я — Іветта!
Голос матінки Кураж. Ах, Іветта! Іветта. Хочу тільки глянути, як ви живете!
Кухар перелякано відвертається.
Пітере!

Кухар. Іветто!
Іветта. Оце так несподіванка! Як ти сюди потрапив?
Кухар. Возом.
Священик. Ах, ви знайомі? І близько?
Іветта. Ще б пак. (Роздивляється кухаря). Гладкий.
К у х а р. І ти не з худорлявих.
Іветта. Все ж таки добре, що я тебе зустріла, негіднику. Тепер я можу тобі сказати, що я про тебе думаю.
Священик. Кажіть усе, тільки зачекайте, поки вийде Кураж.
Матінка Кураж (виходить, несучи крам). Іветто!
Обіймаються.
Але чому ти в жалобі?
Іветта. Хіба мені не до лиця? Мій чоловік, полковник, уже кілька років як помер.
Матінка Кураж. Той дідуган, що мало не купив мого фургона?
І в е т т а. Ні, його старший брат.
Матінка Кураж. Значить, живеш ти непогано. Принаймні одна людина все ж таки добилась чогось із війни.
Іветта. Всяко бувало: то добре, то погано, потім знову добре.
Матінка Кураж. Не згадуймо лихом полковників, у них грошей як полови!
Священик (до кухаря). Бувши вами, я б узувся. (До Іветта). Ви ж обіцяли, пані полковнице, сказати все, що думаєте про цього пана.
Кухар. Іветто, не зчиняй тут скандалу.
Матінка Кураж . Це мій друг, Іветто.
Іветта. Це Пітер-з-люлькою.
Кухар. Облиш прізвиська! Моє прізвище Ламб.
Матінка Кураж (сміється). А, Пітер-з-люлькою. Той, що зводив з розуму жінок! Знаєте, я зберегла вашу люльку.
Священик. І курила її!
Іветта. Ваше щастя, що я можу вас застерегти від цього лобуря. Він найгірший з усіх гультяїв, які шаталися по фламандському узбережжю. Скільки у нього пальців на руках, стількох жінок він зробив нещасними.
Кухар. Коли те було! Так давно, що вже й неправда.
Іве т т а. Встань, коли до тебе звертається дама! Як я кохала цього

чоловіка? А у нього тоді була ще кривонога чорнявка, її він, звісно, так само зробив нещасною.
Кухар. Тебе, здається, я скоріше зробив щасливою.
Іветта. Заткни пельку, дохлятино! Але бережіться його, такі, як він, небезпечні й коли вже гниють!
Матінка Кураж (до Іветти). Ходім зі мною, мені треба продати ці речі, поки вони не спали з ціни. Може, ти підсобиш мені в полку, там у тебе всі знайомі. (Кричить у фургон). Катрін, з церквою не вийшло, я йду на базар. Коли прийде Ейліф, дайте йому щось випити. (Виходить разом з Іветтою).
Іветта (виходячи). Аж диво бере, що такий нікчема міг колись збити мене з пуття! Тільки завдяки моїй щасливій зірці я зуміла знову підвестися. Але бог колись нагородить мене за те, що я зараз покладу край твоїм каверзам, Пітере-з-люлькою.
Священик. Мабуть, в основу нашої розмови можна покласти прислів´я: "Бог віддасть хоч не скоро, та споро". А ви кажете, що я недотепний!
Кухар . Не щастить мені. Щиро кажучи, я сподівався попоїсти чогось гарячого. Я такий голодний, а тепер вони оббрешуть мене перед нею. Мабуть, мені краще вшитися, поки вона ще не вернулась.
Священик. Ія так думаю.
Кухар. Священику, мир знову став мені кісткою в горлі. Треба знищити людство вогнем і мечем, бо воно грішне з пелюшок. Хотілося б мені знову смажити для командувача, — бозна, де він тепер, — жирного каплуна і подавати на стіл у гірчичному соусі, з морквою.
Священик. З червоною капустою, до каплуна — червона капуста.
К у х а р. Це правда, але він любив моркву.
Священик. Він нічого не тямив.
К у х а р. Ви уминали коло нього так, що аж за вухами лящало.
Священик. Через силу.
Кухар. Все ж таки визнайте, що то були непогані часи.
Священик. Може, й правда.
Кухар. Після того, як ви назвали її гієною, вам тут уже не світить. Чого ви очі вирячили?
Священик. Ейліф!
Входить Ейліф під вартою озброєних списами солдатів. На руках у нього

кайдани.
Він блідий як крейда.
Що з тобою сталося?
Е й л і ф. Де мати?
Св я щ е н и к. Пішла до міста.
Е й л і ф. Я чув, що вона тут. Мені ще дозволили побачитися з нею.
Кухар (солдатам). Куди ви його ведете?
С о л д а т. Та вже ж не на втіху.
Священик. Що він накоїв?
Солдат. Вдерся в селянську хату. Господиню замордував
Священик. Як міг ти зробити таке?
Е й л і ф. Я й перед тим робив не інакше.
Кухар. Але ж тепер мир.
Ейліф. Заткни свою пельку! Можна мені посидіти, поки вона прийде?
С о л д а т. У нас обмаль часу.
Священик. Під час війни його за це звеличали, він сидів по праву руку командувача. Тоді це вважали за геройство! А не можна поговорити з начальником варти?
Солдат. Марне діло. Забрати в селянина худобу — хіба це геройство?
К у х а р . Ну й дурницю ти втнув!
Ейліф. Якби я був дурнем, я б давно здох з голоду, розумнику.
К у х а р. А за те, що ти розумний, тобі зітнуть голову.
Священик. Треба хоч Катрін викликати.
Ейліф. Хай собі сидить у фургоні! Дай мені краще чарку горілки.
Солдат. Нема часу, ходім!
Священик. А що ми скажемо твоїй матері?
Ейліф. Скажи їй, що нічого не було, скажи їй, що було те саме. Або краще нічого не кажи.
Солдати женуть його геть.
Священик.Я не кину тебе на твоєму тяжкому шляху, піду з тобою.
Ейліф. Священика мені не треба.
Священик. Цього ти ще не знаєш. (Іде слідом за ним).
Кухар (кричить їм услід). Я мушу сказати їй, вона схоче побачити його!
Священик. Краще нічого їй не кажіть. Або тільки те, що він був тут і прийде знов, мабуть, завтра. Тим часом я повернусь і зможу її

підготувати. (Швидко виходить).
Кухар дивиться їм услід і хитає головою, потім починає стурбовано ходити туди й сюди.
Нарешті підходить до фургона.
Кухар. Агов! Чи ви б не зводили вийти? Я ж розумію, що ви сховалися від миру. І я б сховався. Я — кухар командувача. Пам´ятаєте мене? Слухайте, чи не дасте ви мені чогось під´їсти, поки ваша матінка вернеться? Я б з´їв, мабуть, шматок сала або навіть хліба просто так, від нудьги. (Зазирає у фургон). Натягла ковдру на голову.
З глибини сцени лунає канонада.
Матінка Кураж (вбігає задихана, товар при ній). Кухарю, мир знову закінчився! Вже три дні знову війна. Я довідалась про це, ще як не встигла продати свій крам. Слава богу! В місті сутичка з лютеранами. Нам треба миттю втікати разом з фургоном. Катрін, пакуй речі! Чого ви такі збентежені? Що сталось?
Кухар. Нічого.
Матінка Кураж. Та ні, щось сталося. Бачу по вас.
Кухар. Мабуть, тим, що знову війна. Тепер, може, до завтрашнього вечора мені не доведеться їсти гарячого.
Матінка Кураж. Брешете, кухарю.
Кухар. Ейліф приходив сюди. Але у нього зовсім не було часу.
Матінка Кураж. Ейліф був тут? Тоді ми побачимося з ним на марші. Тепер я піду з нашими. А який він із себе?
К у х а р. Як завжди.
Матінка Кураж. Він ніколи не зміниться. Війні не пощастило забрати його у мене. Він — розумний хлопець. Чи не помогли б ви мені пакуватись? (Починає пакуватися). Він щось розповідав? Чи добре він ладнає з командувачем? Казав він щось про свої подвиги?
Кухар (похмуро). Та, кажуть, він зробив один зайвий.
Матінка Кураж. Потім розповісте. Треба вирушати.
З´являється Катрін.
Катрін, миру вже й сліду нема. Ми їдемо далі. (До кухаря). А ви куди дінетесь?
К у х а р. Я завербуюсь у військо.
Матінка Кураж. Я пропоную вам... Де священик?

Кухар. Пішов у місто з Ейліфом.
Матінка Кураж. Тоді проведіть мене трошки, Ламбе. Мені потрібна допомога.
К у х а р. А те, що Іветта казала...
Матінка Кураж. Вам не зашкодило. Навпаки. Як то кажуть, не буває диму без вогню. Тож як, підете з нами?
К у х а р. Не відмовляюсь.
Матінка Кураж. Дванадцятий полк уже вирушив. Ставайте коло дишля. Ось вам шматок хліба. Ми повинні пристати до лютеран. Може, ще сьогодні ввечері пощастить побачити Ейліфа. Він мені найлюбіший з усіх. Короткий був цей мир, от уже й знову війна.
Кухар і Катрін запрягаються у фургон.
(Співає).
Із Ульма в Мец, із Меца в Брно! Рушай, Кураж, куди солдати! Вже довела війна давно, Що може нас прогодувати. Хоч буде в неї куль запас, Та без людей вона безсила. Вступайте в полк! Бійці, без вас Війні загрожує могила!
Уже шістнадцять роки триває велика війна за віру. Німеччина втратила більше половини жителів. Страшні пошесті винищують тих, кого не встигли убити в боях. У колись квітучих місцевостях лютує голод. Спаленими містами блукають вовки. Восени 1634 року ми зустрічаємо матінку Кураж на німецькій землі, у Ялинових горах, осторонь військової дороги, якою посуваються шведські полки. Зима цього року рання і сувора. Торгівля йде так погано, що лишається тільки жебрати. Кухар одержує листа з Утрехта і прощається з Кураж.
Коло напівзруйнованого церковного будинку. Похмурий ранок на початку зими. Рвучкий вітер.
Матінка Кураж і кухар у старих кожухах туляться біля фургона.
Кухар. Надворі ще темно, ще всі сплять.
Матінка Кураж. Але ж це дім священика. Доведеться йому вилізти з перин, бо ж незабаром треба дзвонити. Зате потім він поїсть гарячої юшки.
К у х а р. Де тут взялися священикові? Село ж дотла згоріло, ми ж самі бачили.
Матінка Кураж. Та ні, люди тут є, тільки-но гавкав собака.

Кухар. Якщо у попа щось є, він однаково не дасть.
Матінка Кураж. А може, коли ми заспіваємо...
Кухар. Мені вже терпець урвався. (Раптом). Я отримав листа з Утрехта, пишуть, що моя мати вмерла від холери, і тепер шинок мій. Ось лист, кали не віриш. Можеш прочитати, хоч те, що тітка пише про моє життя, — не твоє діло.
Мат інка Кураж (читає листа). Ламбе, мені теж остогидло блукати. Часом здається мені, що я — мов той різницький собака; він розвозить м ´ясо покупцям, а сам і шматка не з´їсть. У мене більш нема чого продавати, а в людей нема грошей, щоб платити за те ніщо. У Саксонії якийсь обшарпаний бідолаха хотів накинути мені за двоє яєць величезну купу пергаментних книг, а у Вюртемберзі за торбинку солі мені давали плуг. Навіщо орати? Не росте нічого, самі будяки та реп´яхи. Кажуть, у Померанії селяни поїли всіх немовлят, а черниці промишляють грабунком.
Кухар. Світ вимирає.
Матінка Кураж. Мені іноді здається, наче я їжджу своїм фургоном по пеклу і продаю смолу або що я блукаю по небу і продаю останнє причастя заблудлим душам. Якби я з тими дітьми, що в мене зостались, знайшла місцинку, де не чути пострілів, то залюбки пожила б спокійно ще рік-два.
Кухар. Ми могли б відкрити шинок. Анно, подумай про це. Сьогодні вночі я твердо вирішив: я вертаюсь в Утрехт, з тобою чи без тебе, і піду ще сьогодні.
Матінка Кураж. Мені треба побалакати з Катрін. Якось це зненацька вийшло, а мені важко вирішувати на холоді і на голодний шлунок. Катрін!
Катрін вилазить з фургона.
Катрін, я тобі щось маю сказати. Ми з кухарем збираємось в Утрехт. Він успадкував там шинок. Ти б мала там постійний кут і могла б з кимось познайомитися. Не кожен любить молоденьких, личко — це ще не все. Так, мабуть, добре буде. Ми з кухарем добре ладнаємо. Мушу сказати, що він знається на торгівлі. Принаймні б не голодували, правда? А ти мала б своє ліжко. Чим погано, га? Хіба це життя — весь час на вулиці. Так і пропасти можна. Тебе вже он нужа заїдає. Нам треба вирішити, бо

можна ще піти й зі шведами на північ, їхній шлях веде туди. (Показує ліворуч). Вирішуймо, Катрін.
Кухар. Анно, я хочу щось тобі сказати віч-на-віч.
Матінка Кураж. Лізь у фургон, Катрін.
Катрін залазить у фургон.
Кухар. Я перебив тебе, бо ти, як я бачу, не так зрозуміла мене. Я гадав, не варто говорити, бо й так ясно. Та коли ти не розумієш, я мушу тобі сказати: шкода й мови про те, щоб узяти її з собою. Сподіваюсь, ти мене розумієш.
Катрін за їхніми спинами висуває голову з фургона і прислухається.
Матінка Кураж. Ти хочеш, щоб я покинула Катрін?
Кухар. А ти як гадаєш? У шинку їй не буде місця. Це маленький шинок. Якщо ми вдвох станемо на задні лапи, то ще заробимо собі на шматок хліба, але не втрьох, про це нема чого й думати. Зостав Катрін свого фургона.
Матінка Кураж. Я думала, в Утрехті вона знайде собі чоловіка.
К у х а р. Не сміши мене! Де така знайде собі чоловіка? Німа, та ще й із шрамом. І в її літах.
Матінка Кураж. Не говори так голосно!
К у х ар. Ет, дурниця — голосно, тихо... Я ще й через це не зможу тримати її в шинку. Хіба гостям приємно весь час дивитись на таку потвору? І за це не можна їх судити.
Матінка Кураж. Стули губи! Кажу тобі, не говори так голосно.
Кухар. У будинку засвітилося. Заспіваймо.
Матінка Кураж. Кухарю, як вона сама потягне фургон? Вона боїться війни. Не терпить її. Які страшні сни їй сняться, напевно! Я чула, як вона стогне ночами. Надто після боїв. Що вона бачить у своїх снах, я не знаю. Вона дуже жаліслива. Нещодавно я знайшла у неї їжака — ми його переїхали фургоном.
Кухар. Шинок дуже малий. (Гукає). Шановні господарі і прислуга! Ми проспіваємо вам пісню про Соломона, Юлія Цезаря та інших великих мудреців, що їм не помогла їхня мудрість. І ви побачите, що нам, людям простим, нелегко прожити, надто взимку.
Співають удвох.
Ви чули всі, що Соломон Був знаним мудрецем. Ви долю знаєте його.

Назвав лихим для себе днем Він день народження свого. Казав: "Все в світі — суєта!" І, щойно ніч прийшла, Він через мудрість сам сконав. Його та мудрість підвела. Щасливий, хто її не знав!
Всі чесноти небезпечні на цьому світі, як видно з нашої прегарної пісні, краще, коли їх не маєш, а живеш собі на втіху і снідаєш, скажімо, гарячою юшкою. У мене, наприклад, юшки нема, я мрію про неї дарма, я солдат, але
що дала мені моя відвага у боях — нічого, я голодую. Краще б я був боягузом та зостався вдома. І чого ж я так не зробив?
Ви чули всі, що Цезар був Вояк не з боязких. На цілий світ зорив з вершин, Але від рук убивць поліг В зеніті слави він. "І ти, мій сину!" — він гукнув. І, щойно ніч прийшла, Він через сміліcть сам сконав. Його та бравість підвела. Щасливий, хто її не знав! (Півголосом). Навіть не визирнуть. (Голосно). Шановні господарі і прислуга! Ви могли б заперечити, що не відвага годує людину, а чесність. Може, ви хочете сказати, що чесна людина — сита і вже принаймні не дуже голодна? Гляньмо, як воно буває із чесністю!
Ви чули всі, що жив Сократ, Правдивіший за всіх. Його спіткав страшний кінець: Після переслідів лихих З отрути вмер мудрець. Народу син, він правду ніс, Боровся проти зла. Він через чесність сам сконав. Його та чесність підвела, Щасливий, хто її не знав! Авжеж, тепер мені скажуть, що треба бути некорисливим і ділитися тим, що маєш, але що, як у тебе нічого нема? Бути благодійником, мабуть, також нелегко, на це доводиться зважати, та що вдієш, коли тобі чогось треба. Так, некорисливість — рідкісна чеснота, бо невигідна.
Всім помагав святий Мартін. В морозний день в путі Якось він стрівся з бідарем І поділився з ним плащем. Замерзли вдвох вони тоді. Святі не ждуть винагород. Як тільки ніч прийшла, Він через добрість сам сконав. Його та добрість підвела. Щасливий, хто її не знав! Таке саме сталось і з нами! Ми пристойні люди, тримаємось гурту, не крадемо, не вбиваємо, не підпалюємо! І можна сказати, що ми падаємо все нижче й нижче, і в цій пісні підтверджується наша доля, і нам рідко трапляється з´їсти тарілку гарячої юшки, а якби ми робили інакше — грабували та вбивали, — може б, тоді були ситі! Бо чесноти не оплачуються, оплачуються лише вади, такий уже світ, хоч мусив би іншим бути!

Біблійні заповіді ми Шануємо завжди. Це не дає нічого нам. Ви, що не знаєте нужди, Прийдіть на поміч бідакам! Ми надто чесні — в тім біда! Не робимо ми зла. Тягар чеснот нас в гріб загнав, Богобоязнь нас підвела. Щасливий, хто її не знав!
Голос (згори). Гей, люди! Заходьте сюди! Поїсте юшки з кропиви.
Матінка Кураж. Ламбе, мені шматок у горлянку не полізе. Я не кажу, що ти верзеш дурниці, та невже це твоє останнє слово? Ми ж з тобою жили в добрій згоді.
Кухар. Це моє останнє слово. Подумай.
Матінка Кураж. Мені нема чого думати. Я її тут не покину.
Кухар. Це нерозумний вчинок, але що я вдію. Не вважай мене за нелюда, просто шинок маленький. Ну, ходімо вже в дім, бо ми й тут нічого не одержимо, і вийде, що ми дурно співали на холоді.
Матінка Кураж. Я покличу Катрін.
Кухар. Краще візьми для неї щось звідти. Якщо ми ввійдемо втрьох, вони злякаються.
Обоє виходять.
З фургона з клунком у руці вилазить Катрін. Оглядається, чи за нею не стежать. Потім вішає на видноті, на колесо фургона, старі кухареві штани та материну спідницю і збирається податись геть із своїм клунком. Але в цю мить з будинку повертається матінка Кураж.
Матінка Кураж (з тарілкою юшки). Катрін! Стривай! Катрін! Куди ти зібралася з клунком? Чи ти з глузду з´їхала? (Розв´язує клунок). Спакувала свої речі! Ти що, підслухувала? Я ж йому сказала, що не поїду в Утрехт, не треба мені його паршивого шинку, чого ми там не бачили? На біса нам з тобою шинок! Стане для нас діла на війні. (Бачить штани й спідницю). Яка ж ти дурна. А що було б, якби я помітила оце, коли ти вже пішла б геть? (Тримає Катрін, та вивертається). Не думай, що я дала йому гарбуза через тебе. Через фургон — ось чому. Я не розлучуся з фургоном, бо звикла до нього. Не через тебе, а через фургон я порвала з кухарем. Ми підемо в другий бік, а Ламбові лишимо його манатки, так, щоб він знайшов їх, дурило. (Вилазить на фургон і кидає ще якісь речі туди, де лежать штани). Тепер він вийшов з нашої спілки, і ми більш нікого не приймемо. Будемо торгувати вдвох. І ця зима минеться, як минали всі. Запрягайся, бо ще піде сніг.

Обидві запрягаються у фургон, завертають його і везуть геть.
Вертається кухар і здивовано дивиться на свої речі.
Весь 1635 рік матінка Кураж та її дочка Катрін їздять дорогами Середньої Німеччини за обдертим військом.
Дорога. Матінка Кураж і Катрін тягнуть фургон. Вони проходять повз селянську хату, з якої чути спів.
Голос.
Була троянда гарна У нас в садку малім. Авжеж, той квіт прекрасний
Садили ми недарма. Як добре мати власний. Хоч невеличкий, дім. Нас
тішив квіт прекрасний. Нехай собі гуляють Завії у борах. Вони нас не
лякають. Нам затишно під дахом, Укритим теплим мохом. Щасливий той,
хто має дах, Як хуги скрізь гуляють.
Матінка Кураж і Катрін зупиняються і слухають, а потім тягнуть свого фургона далі.
Січень 1636 року. Імператорське військо загрожує протестантському місту Галле. Каміння заговорило. Матінка Кураж утрачає дочку і самотня продовжує свою путь. До закінчення війни ще далеко.
Обдертий фургон стоїть коло селянської хати з височезною солом´яною стріхою, що тулиться до скель. Ніч.
З гаю виходять прапорщик і троє солдатів у важких латах. Прапорщик. І щоб ні шелесь. Коли хтось крикне, простроміть його списом.
Перший солдат. Але ж доведеться до них постукати, щоб дістати провідника.
Прапорщик. Стук — це звук природний. Подумають, що корова треться об стіну хліва.
Солдати стукають у двері хати. їм відчиняє селянка. Вони затуляють їй рота. Двоє солдатів заходять у хату.
Чоловічий голос (з хати). Що там таке?
Солдати виводять з хати селянина і його сина. Прапорщик (кивнувши в бік фургона, в якому показалась Катрін). Тут ще одна.
Солдат витягає Катрін.
Це всі, хто тут живе?
С е л я н и. Це наш син, а це німа, її мати пішла в місто по товар для своєї мандрівної крамнички, багато городян тікає і продає за безцінь свої речі. Це мандрівні люди, маркітанти.

Прапорщик. Попереджую вас — тихо, хто подасть голос, дістане списом по макітрі. Мені потрібен провідник, щоб показав нам стежку в місто. (Киває на хлопця). Ану, ти, іди-но сюди!
Хлопець. Я не знаю стежки.
Другий солдат (усміхаючись). Він не знає стежки.
Хлопець. Католикам я служити не буду.
Прапорщик (другому солдатові). Дай-но йому списом у бік!
Хлопець (якого поставили навколішки і погрожують списом). Навіть ціною життя не буду.
Перший солдат. Зараз я його напоумлю. (Підходить до хліва). Дві корови і віл. Послухай, коли ти не візьмешся за розум, я порубаю твою худо.
Хлопець. Не чіпайте худоби!
Селянка (плаче). Пане командир, пожалійте нашу худобу, бо ж ми помремо з голоду.
Прапорщик. Якщо він опиратиметься, порубаємо.
Перший солдат. Я почну з вола.
Хлопець (батькам). То йти мені?
Селянка кивас головою.
Піду.
Селянка. Спасибі вам, пане командир, що ви нас пожаліли, на віки вічні, амінь.
Селянин стримує її від дальших виявів вдячності.
Перший солдат. Я ж знав, що віл для них дорожчий за все!
Прапорщик і солдати слідом за хлопцем покидають сцену.
Селянин. Хотів би я знати, що вони надумали. Навряд чи що добре.
Селянка. Може, це тільки розвідники... Що ти робиш?
Селянин (лізучи по драбині, яку він приставив до даху). Гляну, чи вони самі. (З даху). У гаю видно рух. Я бачу, щось ворушиться аж до самої каменоломні. А на галявині— солдати в латах. І гармата. Там більше як полк. Згляньсь, господи, на місто і всіх, хто в ньому живе.
Селянка. А в місті світиться?
Селянин. Ні. Всі сплять. (Злазить). Якщо їм пощастить удертися в місто, вони всіх переколють.
Селянка. Дозори вчасно помітять.
Селянин. Вартових у башті на косогорі вони, певно, перебили, бо ті

засурмили б у ріг.
Селянка. Якби нас було більше...
Селянин. Ми вдвох та ще каліка з фургона...
Селянка. Невже ми ніяк не можемо допомогти, га?
Селянин. Ніяк.
Селянка. Поночі ми туди не зійдемо.
Селянин. На косогорі їх повно. Ми не змогли б навіть дати знак.
Селянка. Щоб вони нас тут порішили?
Селянин. Авжеж, нічого ми не зробимо.
Селянка (до Катрін). Молися, бідна худобинко, молись! Ми ніяк не можемо відвернути кроволиття. Хоч ти не можеш говорити, та можеш молитись. Ніхто тебе не чує, а він почує. Я тобі поможу.
Всі падають навколішки. Катрін позаду селян.
Отче наш, що єси на небі, почуй молитву нашу, не дай загинути місту, не губи тих, що зараз там сплять і нічого не відають. Збуди їх, хай підведуться вони, хай залізуть на мури і побачать солдатів, що ото сунуть на них серед ночі з гарматами і списами, ідуть по луках, сходять з косогору. (Обернувшись до Катрін). Оборони матір нашу, зроби так, щоб дозорець не спав, а прокинувся, бо пізно буде. Допоможи й зятеві нашому, він там з чотирма дітьми, не дай їм загинути, вони безвинні і нічого не розуміють. (До Катрін, яка стогне). Одному ще нема двох, а старшенькій сім.
Катрін підводиться, вона розгублена.
Отче наш, почуй нас, лише ти можеш допомогти, ми теж ледве не загинули, ми безсилі, і у нас нема списів та іншої зброї, ми не можемо зважитись, ми в руці твоїй з нашою худобою і всім подвір´ям, так само й місто, воно також у твоїй руці, а вороги стоять під його мурами з великим військом.
Катрін непомітно прослизнула до фургона, щось узяла з нього, сховала під фартух і залізла по драбині на дах.
Селянка. Згадай про діток у небезпеці, надто про найменших, і про дідів безпорадних, і про всяку живу душу.
Селянин. І прости нам провини наші, як і ми прощаємо винуватцям нашим. Амінь.
Катрін, сидячи на даху, починає бити в барабан, що його вона ховала під

фартухом.
Селянка. Господи, що вона робить?
Селянин. Вона з´їхала з глузду. Селянка. Стягни її вниз, мерщій!
Селянин біжить до драбини, але Катрін піднімає її на дах.
Селянка. Вона погубить нас!
Селянин. Ану перестань барабанити, каліко нещасна!
Селянка. Католиків накличеш!
Селянин (шукає каменя). Я закидаю тебе камінням!
Селянка. Невже ти нас не пожалієш? Невже у тебе нема серця? Якщо вони прийдуть сюди, ми пропали! Нас переколють списами.
Катрін дивиться вдалину, на місто, і барабанить далі.
Селянка (до старого). Я тобі зразу сказала: не пускай цих волоцюг на подвір´я. Яке їй діло до того, що в нас відберуть останню худобу.
Прапорщик (прибігши з солдатами і хлопцем). Я вас порубаю!
Селянка. Пане офіцер, ми не винні! Вона нишком вилізла на дах. Вона — приблуда.
Прапорщик. Де драбина?
Селянин. На даху.
Прапорщик (задер голову). Наказую тобі, скинь барабан!
Катрін не зважає й барабанить далі.
Прапорщик. Всі ви змовники. Всіх вас порішу!
Селянин. Он там, у лісі, рубали сосни. Може, принести деревину і збити з даху ту зайду...
Перший солдат (до прапорщика). Прошу дозволу щось сказати. (Каже прапорщикові щось на вухо. Той киває). Слухай, давай домовимось добром. Злазь, і ходімо з нами в місто, ти йтимеш попереду. Покажеш нам свою матір, і ми її не займемо.
Катрін усе барабанить.
Прапорщик (відштовхує солдата). Вона тобі не довіряє, ще б пак, з такою пикою... (Кричить Катрін). А коли я дам тобі слово честі? Я — офіцер, і слово моє тверде.
Катрін барабанить ще гучніше.
Прапорщик. Для неї нема нічого святого.
Хлопець. Пане офіцер, вона це робить не тільки заради своєї матері.
Перший солдат. Треба щось діяти. В місті можуть почути.

Прапорщик. Зчинимо такий гамір, що заглушив би її барабан. Чим би його зчинити?
Перший солдат. Таж нам не можна зчиняти гамір.
Прапорщик. Безвинний гамір, йолопе. Не воєнний.
Селянин.Я почну сокирою рубати дрова.
Прапорщик. Бери рубай!
Селянин виносить сокиру і починає рубати деревину.
Сильніше рубай! Сильніше! Якщо жити хочеш!
Прислухаючись, Катрін барабанила тихіше. Тривожно огледівшись, знов забарабанила гучно,
як і перше.
Прапорщик (до селянина). Занадто тихо стукаєш. (До першого солдата). Рубай і ти.
Селянин. У мене тільки одна сокира. (Кидає рубати).
Прапорщик. Треба підпалити хату. Треба її викурити.
Селянин. Це нічого не дасть, пане командир. Коли в місті побачать вогонь, вони все зрозуміють.
Катрін прислухалась, не кидаючи барабанити. Тепер вона сміється.
Прапорщик. Вона глузує з нас, диви-но. Я не витримаю. Я зіб´ю її кулею, хай там що. Давайте рушницю!
Двоє солдатів біжать по рушницю. Катрін усе барабанить.
Селянка. Я знаю, що робити, пане командир! Ген стоїть їхній фур. гон. Коли ми його потрощимо, вона перестане. Фургон — їхнє єдине майно.
Прапорщик (до хлопця). Розбий фургона. (До Катрін). Як не перестанеш барабанити, ми потрощимо твій фургон.
Хлопець кілька разів не сильно вдаряє по фургону. Селянка. Перестань, тварюко!
Дивлячись на фургон, Катрін стогне, але не кидає барабанити.
Прапорщик. Де ті падлюки з рушницею?
Перший солдат. Напевно, в місті ще не почули, бо їхня гармата вже почала б стріляти.
Прапорщик (до Катрін). Вони ж тебе не чують. А ми тебе пристрелимо. Востаннє кажу. Кинь барабан!
Хлопець (раптом кидаючи дошку). Барабань ще! А то всі загинуть! Барабань ще, барабань ще...

Солдат звалює його на землю і вдаряє списом. Катрін починає плакати, але барабанить далі. Селянка. Не бийте його по спині! Господи боже мій, ви ж уб´єте його!
Прибігають солдати з важкою рушницею. Другий солдат. Прапорщику, полковник аж запінився. Нас віддадуть до військового суду.
Прапорщик. Станови! Станови! (Поки солдати становлять рушницю на розсоху, кричить до Катрін). Справді востаннє кажу: кинь барабанити!
Катрін плаче, але барабанить з усієї сили.
Вогонь!
Солдати стріляють. Катрін ще кілька разів б´є в барабан і падає. Ну, кінець!
Але слідом за останніми вдарами Катрін лунає гуркіт міських гармат. Здалека чути безладний дзвін сполоху та канонаду.
Перший солдат. Таки домоглася свого.
12
Удосвіта. Чути бій барабанів, свист, тупання солдатських чобіт, що вже даленіють. Біля фургона матінка Кураж сидить навпочіпки над своєю дочкою. Поблизу стоять селяни. Селянин (з ворожістю в голосі). Забирайтесь уже звідси, пані. Полк зараз пройде. А самій іти вам не можна.
Матінка Кураж. Може, вона засне. (Співає).
Люлі-люлі. Що це там Шарудить в соломі? Гірко плаче дітвора У сусіднім домі. Тій сусідській дітворі Нема чого їсти,
В мене доня їсть пиріг В хаті теплій, чистій. Тій сусідській дітворі Нічого вдягати. Перешила я тобі Сукню з янголяти. Люлі-люлі, ти не знай Горя і наруги.
В Польщі перший син поліг, Хто зна, де мій другий?
Нащо вам було казати їй про ваших онуків?
Селянин. Якби ви не подались до міста заробляти великі гроші, може, нічого б не сталось.
Матінка Кураж. Вже спить.
Селянка. Та не спить вона, зрозумійте, вона померла. Селянин. І вам час нарешті піти звідси. Тут нишпорять вовки, та це півлиха, скрізь вештаються мародери. Матінка Кураж. Авжеж.
Вона виносить з фургона простирало, щоб укрити мертву дочку.

Селянка. А що, у вас більше нема рідних, до кого б ви могли податись?
Матінка К у р а ж. Є ще син, Ейліф.
Селянин (поки матінка Кураж укриває мертву). Ви мусите його розшукати. Про неї ми подбаємо, поховаємо як слід. Йдіть собі спокійно.
Матінка Кураж. Ось вам гроші на похорон. (Відраховує гроші селянинові в руку).
Селянин і його хлопець тиснуть їй руку і виносять Катрін. Селянка (так само з поклоном тисне їй руку, виходячи). Поспішайте! Матінка Кураж (запрягається у фургон). Може, здужаю тягти фургон. Якось упораюсь, речей у ньому небагато. Я мушу торгувати далі. З барабанним боєм і свистом проходить ще один полк. (Рушає з місця). Візьміть мене з собою!
З глибини сцени чути пісню:
Війна, то щедра, то убога,
Тривати може цілий вік.
Але від неї анічого
Не має простий чоловік.
Він носить дрантя, вкрите брудом,
Жере гидоту на обід,
Але уперто марить чудом:
Ще ж не закінчено похід!
Гей, християни! Тане сніг!
Мерці вкушають супокій.
І кожен, хто ще не поліг,
Встає, щоб вирушити в бій.
Завіса.
(Пер. з чім. Марка Зісмана)